

مرکز پژوهش‌های

توسعه و آینده‌نگری

Center for Development Research and Foresight

بودجه ۱۴۰۳ از لایحه تاقانون
بخش اول: ماده واحده و تبصره‌ها

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

گروه پژوهشی نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی

مجموعه گزارش شماره ۴۲۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان	
بودجه ۱۴۰۳ از لایحه تا قانون بخش اول: ماده واحده و تبصره‌ها	
کد شناسه	۱۴۰۲-۹-۱۰۴۷۶
گروه پژوهشی	نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی
پدیدآورنده	علی درویشی
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
تاریخ انتشار	زمستان ۱۴۰۲
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.	
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران - خیابان استاد نجات‌اللہی - خیابان استاد جعفر شهری (سپند) - پلاک ۱۶	
شماره تماس: ۰۲۱-۴۳۳۰۶۰۰۰	شماره پیام‌رسان: ۰۹۹۲۱۵۷۵۸۴۳
/ آدرس سایت: https://www.dfrc.ir	

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
أ	خلاصه مدیریتی.....
۱	مقدمه.....
۳	۱- تصویر کلی از بودجه.....
۳	۱-۱- تبصره ۱.....
۵	۲-۱- تبصره ۲.....
۶	۳-۱- تبصره ۳.....
۸	۴-۱- تبصره ۴.....
۹	۵-۱- تبصره ۵.....
۱۰	۶-۱- تبصره ۶.....
۱۲	۷-۱- تبصره ۷.....
۱۵	۸-۱- تبصره ۸.....
۱۶	۹-۱- تبصره ۹.....
۱۷	۱۰-۱- تبصره ۱۰.....
۱۸	۱۱-۱- تبصره ۱۱.....
۱۸	۱۲-۱- تبصره ۱۲.....
۱۸	۱۳-۱- تبصره ۱۳.....
۲۰	۱۴-۱- تبصره ۱۴.....
۲۰	۱۵-۱- تبصره ۱۵.....
۲۳	۲- نکاتی در خصوص مقایسه تغییرات ایجاد شده.....
۲۵	۳- ارتباط لایحه بودجه با برنامه پنج ساله هفتم پیشرفت.....
۲۹	۴- جمع بندی و ارائه پیشنهادها.....
۳۲	منابع.....
۳۳	پیوست.....

فهرست نمودار و جداول

صفحه	عنوان
۳.....	نمودار ۱: تغییرات در ارقام بودجه مصوب مجلس نسبت به آخرین لایحه دولت
۲۵.....	جدول ۱: بررسی ارتباط تبصره‌های لایحه بودجه با لایحه برنامه هفتم پیشرفت
۳۳.....	جدول ۲: موضوعات مواد قانونی برنامه هفتم پیشرفت

خلاصه مدیریتی

بودجه مهم‌ترین ابزار در جهت تحقق اهداف و عملیاتی نمودن برنامه دولت‌ها بوده و در این راستا تأمین منابع مالی مناسب و هزینه‌کرد و مصارف اثربخش در یک چارچوب کارشناسی، علمی و اصولی ضروری است.

لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور با در نظر داشتن اصولی همچون رعایت سیاست‌های کلی برنامه هفتم پیشرفت، تأکید بر احکام بودجه‌ای، پیش‌بینی واقع‌بینانه منابع و مصارف، تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام و توسعه زیرساخت‌ها، توجه ویژه به موضوع اشتغال، پرداخت‌های حمایتی مؤثر و عدالت محوری و با رویکرد شفافیت بودجه‌ای در آذرماه ۱۴۰۲ به عنوان بخش اول، مشتمل بر احکام ۱۵ گانه اجرای بودجه و منابع و مصارف بودجه با رقمی بالغ بر شصت و چهار میلیون و هفتصد و هشتاد و هفت هزار و صد و بیست و سه میلیارد و نه صد و هفت میلیون (۶۴،۷۸۷،۱۲۳،۹۹۷،۰۰۰،۰۰۰) ریال به مجلس شورای اسلامی تقدیم شد. در نگاه نخست ممکن است این‌گونه به نظر برسد که بعد از افزایش‌های اولیه که در کمیسیون تلفیق مجلس شورای اسلامی نیز به تصویب رسید، تغییر چندانی نیافته است؛ اما برای قضاوت در این خصوص بهتر می‌باشد کلیه تغییراتی که در متن تبصره‌ها رخ داده است، مورد بررسی و واکاوی قرار گیرد.

تدوین لایحه بودجه یک فرایند پیچیده است که نیازمند دقت، تجربه و شفافیت می‌باشد. بودجه سندی برای رفع تمامی مشکلات قانونی دستگاه‌های اجرایی یا رفع خلأهای قانونی موضوعات مختلف نیست و قرار است به عنوان یک نقشه مالی راهبردی کننده دولت در اجرای برخی اقدامات مشخص با هزینه معینی و به منظور هدف بلندمدت‌تری باشد؛ بنابراین اعمال تغییرات عمده در ساختار این سند و گنجاندن مواد قانونی مختلف که هر کدام حکم تبصره قوانین خاصی را ایفا می‌کنند و همین‌طور اشاره به دستورالعمل‌های اجرایی یا مجموعه اقداماتی که نه به بعد منابع و نه بعد مصارف بودجه مرتبط هستند، در انضباط مالی دولت اختلال ایجاد می‌کند.

این گزارش شامل یک تصویر کلی از بودجه، تبصره‌ها و تغییرات اعمال شده در لایحه بودجه ۱۴۰۳ است. بخش اول به لایحه بودجه و مقایسه تغییرات اعمال شده توسط مجلس شورای اسلامی در سال جاری با لایحه ارسالی دولت به مجلس تمرکز کرده است. سپس با مقایسه تبصره‌های چندگانه ذیل ماده واحده لایحه و تحلیل تغییرات صورت گرفته، نتیجه‌گیری و در پایان پیشنهادهایی را ارائه می‌نماید. همچنین این گزارش به ارتباط لایحه بودجه با برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت، جمع‌بندی و ارائه پیشنهادها می‌پردازد. همچنین نتایج بررسی‌های صورت گرفته در این گزارش نشان می‌دهد برنامه‌ریزی بودجه باید بر اساس الزامات و نیازهای کشور انجام شود و نباید به تعیین هدف‌های سطحی بسنده کند. هم‌راستایی تمام تبصره‌ها با اهداف اقتصادی دولت یکی دیگر از چالش‌های بودجه سنواتی کشور است. از دیگر سوء، برآورد مقادیر بالای مالیات‌ها یا دادن معافیت‌های گوناگون یا وضع کف یا سقف در موضوعات مختلف مالی در تبصره‌ها بدون توجه به آثار اقتصادی آن در بودجه خود می‌تواند تبدیل به معضلات جدیدی در کشور شود.

بررسی میزان ارتباط برنامه‌های میان‌مدت توسعه کشور و بودجه سالانه به علت متأثر نمودن مؤلفه‌های کلان اقتصادی از سیاست‌های ناگهانی و بدون کارشناسی بسیار حائز اهمیت است؛ بنابراین بخش دیگری از این گزارش علاوه بر بررسی ساماندهی شرکت‌های دولتی، مولدسازی و فروش دارایی‌ها و اموال مازاد دولت به این مهم نیز می‌پردازد. تدوین بودجه بر مبنای چارچوب میان‌مدت مخارج دولت (MTEF) یکی از جمله اقداماتی است که می‌تواند به منظور اتصال بودجه به برنامه‌های پنج‌ساله، گامی مثبت باشد. بودجه‌ریزی در یک چارچوب زمانی کوتاه‌مدت می‌تواند باعث ناتوانی در برنامه‌ریزی منابع و اولویت‌بندی صحیح آنها شود. بنابراین، تدوین لایحه بودجه باید با توجه به اهداف درازمدت کشور صورت پذیرد تا توسعه پایدار و استفاده مؤثر از منابع مالی ممکن گردد. این امر از یک‌سو اتصال گام‌های اجرایی دستگاه‌ها در تحقق اهداف توسعه را به دنبال داشته و از سوی دیگر، نظارتی مستمر بر انحراف سالانه را میسر می‌سازد که زمینه رفع آن را بلافاصله در سال بعد به دلیل بازخوردهای آنی فراهم می‌کند. پس از تصویب و اجرای بودجه، باید عملکرد آن به‌طور مستمر و دقیق ارزیابی شود. بر اساس نتایج ارزیابی، تغییرات مورد نیاز می‌تواند در لایحه بودجه سال‌های بعد اعمال شود و به این ترتیب، قابلیت بهبود و بهینه‌سازی بودجه افزایش خواهد یافت.

درنهایت، در بخشی از گزارش به اهمیت کنترل تورم از طریق سیاست‌های مناسب اشاره می‌کند و نظارت و کنترل مقدار پول در جریان و مدیریت مناسب تسهیلات پرداختی به بخش‌های مختلف تولیدی و فعالان اقتصادی مورد تأکید فراوان است. کسری بودجه کماکان یکی از چالش‌های اساسی کشور است که خود زاینده تورم مزمن در کشور خواهد بود. البته وجود تورم ممکن است دستیابی به برخی ارقام پیش‌بینی‌شده در حوزه درآمدها (علی‌الخصوص درآمدهای مالیاتی) را محقق کند؛ اما به دلیل کاهش شدید قدرت خرید اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی سرمایه‌ای در انتها منجر به نارضایتی کارکنان دولت و افرادی که حقوق ثابتی دارند، خواهد شد و نابسامانی و عدم تکمیل طرح‌های عمرانی نیز به دلیل بالا رفتن بیش از اندازه هزینه‌های تکمیل پروژه‌ها از دیگر عواقب تورم‌های بالا در کشور خواهد بود. قطعاً زمانی که در راستای پوشش ارقام مصارف مجبور شویم در سمت منابع، بیش برآوردی داشته باشیم خود عامل جدی برای عدم تحقق برنامه‌های توسعه کشور خواهد بود.

مقدمه

سازمان برنامه و بودجه در اوایل مهرماه سال جاری، بخشنامه بودجه ۱۴۰۳ را به دستگاه‌های اجرایی ابلاغ کرد تا بر اساس ضوابط مندرج در آن، بودجه سال آینده تدوین گردد. همچنین ضوابط مالی، دستورالعمل و فرم‌های تهیه و تدوین بودجه دستگاه‌های اجرایی به صورت دوسالانه، دستورالعمل بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد و برنامه عملیاتی دوسالانه، دستورالعمل تهیه و تنظیم بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت، دستورالعمل غربالگری طرح‌ها و پروژه‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای، دستورالعمل تنظیم تسهیلات بانکی و هزینه‌های فرابودجه‌ای از دیگر پیوست‌های ابلاغی بخشنامه بودجه ۱۴۰۳ هستند. همراه با این بخشنامه، «برنامه زمان‌بندی تهیه و تنظیم لایحه بودجه ۱۴۰۳» نیز منتشر شد. بر مبنای این برنامه زمانی، کلیات مرحله نخست بودجه سال آینده توسط دولت به مجلس تقدیم گردید.

دولت در سال جاری برای نخستین بار لایحه بودجه سال آتی (۱۴۰۳) کل کشور را در بخش اول دربرگیرنده چهار زیربخش شامل «احکام»، «سقف منابع بودجه عمومی دولت»، «ترازهای عملیاتی، سرمایه‌ای و مالی» و «فروض برآورد منابع و مصارف» تدوین و به مجلس ارسال کرد.

هرچند در سال‌های گذشته طبق برنامه‌ریزی‌های متداول در فرایند بودجه‌ریزی، دولت مکلف بود در نیمه آذرماه کل لایحه بودجه را در قالب یک مجموعه شامل ماده واحده و پیوست‌ها به مجلس ارسال نماید؛ اما در سال جاری مطابق با قانون اصلاح مواد (۱۸۰) و (۱۸۲) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی دولت موظف است لایحه بودجه سالانه کل کشور را در دو بخش به ترتیب زیر به مجلس تقدیم کند:

الف) ماده واحده مشتمل بر:

۱- احکام مورد نیاز برای اجرای بودجه کل کشور

۲- سقف منابع بودجه عمومی دولت به تفکیک درآمدها و واگذاری‌های سرمایه‌ای و مالی و اجزای اصلی آنها از جمله مالیات و حقوق و عوارض گمرکی، درآمد ناشی از فروش کالا، خدمات و حقوق مالکانه، منابع حاصل از فروش نفت، گاز، میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی و گازی، منابع حاصل از واگذاری سهام، سهم‌الشرکه و اموال دولت و واگذاری اوراق مالی اسلامی

۳- ترازهای عملیاتی، سرمایه‌ای و مالی بودجه عمومی دولت

۴- فروض برآورد منابع و مصارف بودجه

ب) جداول تفصیلی مشتمل بر ارقام بودجه

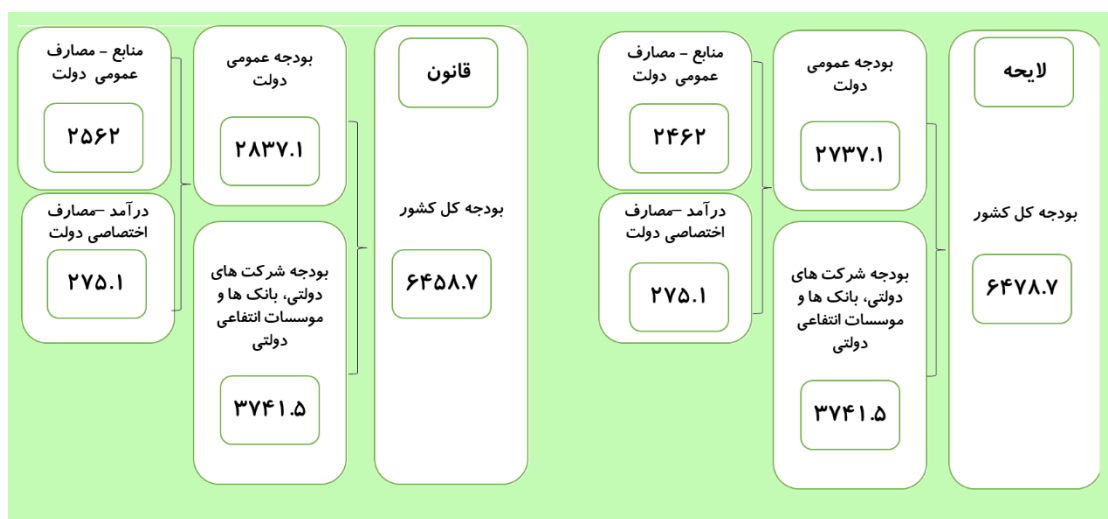
این گزارش بر بخش اول لایحه بودجه و مقایسه تغییرات اعمال شده توسط مجلس شورای اسلامی در سال جاری با لایحه ارسالی دولت به مجلس تمرکز کرده است. سپس با مقایسه تبصره‌های چندگانه ماده واحده

لایحه و تحلیل تغییرات صورت گرفته، نتیجه‌گیری و در پایان پیشنهادهایی را ارائه می‌نماید. همچنین به لحاظ اهمیت ارتباط بین برنامه‌ریزی کوتاه‌مدت (سند بودجه) و برنامه‌های میان‌مدت (برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور)، در بخش دیگری از این گزارش به ارتباط بین لایحه تنظیم شده توسط دولت برای سال آینده و لایحه برنامه هفتم توسعه نیز اشاره شده است و از این منظر نیز نتایجی ارائه گردیده است.

۱- تصویر کلی از بودجه

در لایحه ارسالی بودجه کل کشور از لحاظ منابع و مصارف، بالغ بر شصت و چهار میلیون و هفتصد و هشتاد و هفت هزار و صد و بیست و سه میلیارد و نهصد و نود و هفت میلیون (۶۴،۷۸۷،۱۲۳،۹۹۷،۰۰۰،۰۰۰) ریال است که این عدد به شصت و چهار میلیون و پانصد و هشتاد و هفت هزار و صد و بیست و سه میلیارد و نهصد و نود و هفت میلیون (۶۴،۵۸۷،۱۲۳،۹۹۷،۰۰۰،۰۰۰) ریال تغییر یافت. در نگاه نخست ممکن است این گونه به نظر برسد که بعد از افزایش‌های اولیه که در کمیسیون تلفیق مجلس شورای اسلامی نیز به تصویب رسید، تغییر چندانی نیافته است؛ اما برای قضاوت در این خصوص بهتر می‌باشد کلیه تغییراتی که در متن تبصره‌ها رخ داده است، مورد بررسی و واکاوی قرار گیرد.

– افزایش منابع بودجه عمومی دولت از لحاظ درآمدها و واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و مالی و مصارف بودجه عمومی دولت از حیث هزینه‌ها و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و مالی در قالب بند «الف» تبصره ۱ از ۲۷،۳۷۱،۴۰۰ میلیارد ریال به ۲۸،۳۷۱،۴۰۰ میلیارد ریال معادل صد همت (هزار میلیارد تومان). این افزایش در جزء یک از طریق منابع عمومی پیش‌بینی شده و درآمد اختصاصی وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی در قانون نسبت به لایحه تغییری نیافته است.

نمودار ۱: تغییرات در ارقام بودجه مصوب مجلس نسبت به آخرین لایحه دولت (هزار میلیارد تومان)

۱-۱- تبصره ۱

بند الف:

– حذف سقف ۱۳ هزار میلیارد تومانی انتشار اوراق مالی اسلامی شرکت‌های دولتی و محدود کردن آن به سقف ۱۵ درصدی سرمایه‌گذاری مصوب آنها در بودجه سنواتی آنها.

– جایگزین شدن پروژه‌های بهینه‌سازی مصرف انرژی و تکالیف برنامه هفتم پیشرفت در حوزه پروژه‌های پیشران و طرح‌های تعریف شده ذیل راهبرد ملی پیشرفت صنعتی و ارتقای زنجیره‌های ارزش کشور به جای طرح‌های مصوب شورای اقتصاد.

بند ب:

– افزایش سقف انتشار اوراق مالی اسلامی از ۲۰ هزار میلیارد تومان به ۳۰ هزار میلیارد تومان.
– حذف شمولیت ناوگان حمل و نقل درون‌شهری و برون‌شهری از انتشار اوراق مالی اسلامی توسط شهرداری‌ها و سازمان‌های وابسته آنها و افزوده شدن حمل‌ونقل ریلی درون‌شهری برای مناسب‌سازی و افزایش رفاه معلولین.

– افزایش تضمین بازپرداخت این اوراق از ۱۰ هزار میلیارد تومان به ۱۵ هزار میلیارد تومان.

بند پ:

افزایش اختیارات وزارت امور اقتصادی و دارایی (خزانه‌داری کل کشور) برای استفاده از اوراق تسویه درون سالی (اسناد اعتباری و اوراق مالی اسلامی با بازپرداخت همان سال) از سقف ۳۰ درصدی اعتبارات ردیف طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به ۵۰ درصد به منظور سرعت بخشی به تأمین اعتبار طرح‌های تملک، به‌ویژه برای مناطق سردسیر.

بند ت بدون تغییر: اختیار وزارت اقتصاد برای استفاده از کلیه روش‌های انتشار اوراق اولیه.

بند ث:

– تعمیم اعمال مالیات با نرخ صفر برای اوراق مالی اسلامی منتشره توسط دولت به اوراق مالی اسلامی انتشار یافته شهرداری‌ها.

بند ج بدون تغییر: تابعیت مهلت واگذاری اوراق مالی اسلامی غیرنقدی (تحویل به طلبکاران) منتشر شده در سال ۱۴۰۳ از قانون محاسبات عمومی کشور و اصلاحات و الحاقات بعدی آن.

بند چ بدون تغییر: سقف تسهیلات مالی خارجی، صدور مجوز شورای اقتصاد برای طرح‌های بخش دولتی متقاضی تسهیلات مالی خارجی و تأمین ۱۵ درصد منابع توسط سازمان برنامه و بودجه، صدور ضمانت‌نامه کلی یا اختصاصی توسط وزیر اقتصاد و دارایی برای طرح‌های تسهیلات مالی خارجی.

بند ح بدون تغییر: اختیار دستگاه‌های اجرایی برای هزینه‌کرد در چارچوب سقف اعتبار پیش‌بینی شده برای طرح‌های تسهیلات خارجی.

بند خ:

تسویه و تهاتر بدهی‌ها با اموال غیرمنقول دولت از طریق اعطای اعتبار معادل مطالبات اشخاص برای اجرای طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و مطالبات شهرداری‌ها از دولت برای شرکت در مزایده اموال غیرمنقول دولتی با امکان تقسیط مازاد وجه معامله در بازه زمانی زیر یک سال، علاوه بر شیوه فروش دارایی‌های سرمایه‌ای.

بند بدون تغییر: سهولت بخشی در صدور ضمانت‌نامه شرکت‌های صادرکننده خدمات فنی-مهندسی متقاضی منابع بین‌المللی.

۱-۲- تبصره ۲

بند الف:

تعیین نحوه اختصاص منابع مالی حساب ملی پیشرفت و عدالت نزد خزانه‌داری کل کشور به نام وزارت امور اقتصادی و دارایی به صورت حداقل ماهانه یک دوازدهم.

اختصاص مانده و بازگشتی منابع مالی تسهیلات موضوع قانون حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی مصوب سال ۱۳۹۶ به حساب ملی پیشرفت و عدالت.

افزایش تسهیلات قرض‌الحسنه از محل منابع بانکی از ۱۰۰ همت به ۱۲۵ همت.

پرداخت تسهیلات به برنامه‌های حمایت از تولید و اشتغال از منابع این تبصره در سطح ملی و استانی به نسبت ۷۰ و ۳۰ درصد.

اختصاص ۵۰ همت از منابع این تبصره در اختیار هیئت امنای حساب‌های استانی پیشرفت و عدالت.

اختصاص ۷۵ همت مابقی به تفکیک کمیته امداد امام خمینی (ره) (۳۵ همت)، سازمان بهزیستی کشور (۱۵ همت)، بنیاد شهید و امور ایثارگران (۵ همت)، بنیاد برکت ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره) (۴ همت)، صندوق نوآوری و شکوفایی (۴ همت)، سازمان بسیج سازندگی (۴ همت) و بنیاد علوی (۳ همت)، مراکز نیکوکاری وابسته به نهادها و سازمان‌های خیریه‌ای و سایر مؤسسات و مراکز نیکوکاری گروه‌های جهادی سازمان‌های مردم‌نهاد و بخش خصوصی برای توسعه کسب‌وکار فنی و حرفه‌ای (۱,۵ همت) و سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای و آموزش‌شکده‌های فنی و حرفه‌ای و هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای برای تجهیز کارگاه‌های خود (۳,۵ همت).

سهم‌بری مساوی همه استان‌ها به میزان هزار میلیارد تومان به صورت تخصیص یافته کامل از منابع این تبصره.

- اختصاص تا ۱۰ درصد از منابع این تبصره به صورت کمک‌های فنی و اعتباری و یارانه سود.
- اختصاص تا ۱۰ درصد از منابع این تبصره برای پرداخت تسهیلات حمایت از تولید و اشتغال جهت تأمین زیرساخت‌های تولید و اشتغال در مناطق محروم کشور.
- اختصاص تا ۲۰ درصد از منابع این تبصره جهت برنامه‌های پیشنهادی وزارت ورزش و جوانان در خصوص اشتغال جوانان پس از تأیید شورای عالی.
- حذف برنامه توسعه و اشتغال دستگاه‌های اجرایی.
- تعیین سازوکار اجرایی و نظارتی حساب‌های ملی و استانی پیشرفت و عدالت.

۱-۳- تبصره ۳

بند الف:

- جزء ۱ حذف شد: مجاز بودن تأمین و پرداخت حقوق و مزایای اجتناب‌ناپذیر کارکنان و بازنشستگان لشکری و کشوری و همچنین مستمری‌های خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی کشور و یارانه نقدی و معیشتی خانوارها از تمامی ردیف‌های هزینه‌ای مصوب قانون بودجه.

- مجاز بودن جابجایی اعتبار هزینه‌ای به تملک دارایی سرمایه‌ای با تأیید سازمان برنامه و بودجه. بند ب بدون تغییر: مسدود نمودن کلیه حساب‌های فرعی دستگاه‌ها و الزام به انجام کلیه دریافت‌ها و پرداخت‌ها از طریق حساب نزد بانک مرکزی.

بند پ حذف شد: متناسب‌سازی تعرفه خدمات دولتی دستگاه‌های اجرایی به پیشنهاد دستگاه‌های ذی‌ربط و تأیید سازمان برنامه و بودجه کشور.

بند ت بدون تغییر: تعیین وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان برنامه و بودجه کشور به عنوان مرجع رسیدگی و تأیید بدهی‌ها و مطالبات دولت شامل بدهی‌ها و مطالبات دولت که مربوط به دستگاه اجرایی خاصی نباشد (اقلام فرادستگاهی).

بند ث بدون تغییر: شمولیت حکم ماده (۴) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) برای شرکت‌های دولتی که در فهرست واگذاری سال ۱۴۰۳ قرار دارند.

بند ج: بدون تغییر: درآمد اختصاصی دستگاه‌ها.

بند چ بدون تغییر: ارزیابی مسدودی‌های ارزی استفاده نشده حساب ذخیره ارزی با نرخ تسعیر بازار مبادله ارز و طلا تا سقف ۲۰ همت به حساب ردیف درآمدی دولت.

بند الحاقی ۱: مجاز بودن تهاثر مطالبات قطعی از دولت با بدهی اشخاص یادشده در قانون بودجه به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران یا بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی تا سقف ۱۰ هزار میلیارد تومان، تهاثر بدهی‌های

نهادهای عمومی غیردولتی، بانکها و شرکتهای دولتی تابعه وزارتخانههای آموزش و پرورش، نیرو و جهاد کشاورزی و راه و شهرسازی (صرفاً بابت یارانه قیمت‌های تکلیفی)، شرکتهای آب و فاضلاب استانی و شرکت ملی نفت ایران با اولویت مطالبات حسابرسی شده و قطعی سازمان تأمین اجتماعی حداکثر به میزان نصف سقف بند الحاقی ۱ و تهاتر مطالبات شرکتهای واگذار شده که دولت در آنها سهام دارد با بدهی آنها به دولت بابت مالیات، سود سهام و قدرالسهم.

بند الحاقی ۲: تسهیل استفاده از ظرفیت ماده (۵۶) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱) معادل ۵۰ هزار میلیارد تومان.

بند الحاقی ۳: اختصاص پنج درصد (۰.۵٪) از اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استانی برای توسعه زیرساخت‌های گردشگری، مرمت بافت تاریخی، حوزه‌ها و مصل‌های نیمه‌تمام، اردوگاه‌های کشوری و استانی وزارت آموزش و پرورش، مساجد، کتابخانه‌های نیمه‌تمام استان، پاسگاه‌های نیروی انتظامی و حوزه‌ها و پایگاه‌های مقاومت بسیج و خوابگاه متاهلی و اجرای قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت.

بند الحاقی ۴: الزام سازمان برنامه و بودجه به ارائه بودجه شرکتهای دولتی به صورت برنامه‌محور شامل برنامه اجرایی بودجه سالانه و اهداف کمی قابل تحقق در بخش دوم لایحه بودجه و الزام هیئت مدیره این شرکتهای به ارائه گزارش عملکرد شش‌ماهه، الزام دولت به اصلاح آیین‌نامه انتظام بخشی شرکتهای دولتی.

بند الحاقی ۵: نظارت دیوان محاسبات کشور بر کلیه مؤسسات انتفاعی دولتی، شرکتهای دولتی مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و سایر دستگاه‌های موضوع ماده (۱) قانون برنامه هفتم پیشرفت و سازمان‌های مناطق آزاد تجاری-صنعتی و ویژه اقتصادی، انتشار صورت‌های مالی حسابرسی شده شرکتهای مذکور به صورت سالانه و میان‌دوره‌ای به صورت عمومی و همچنین انتشار صورت‌جلسات مجامع عمومی و صورت‌های مالی و عملکرد شرکتهای دولتی اصلی و مادر تخصصی توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی و بررسی صورت‌های مالی مذکور توسط دیوان محاسبات.

بند الحاقی ۶: ثبت و به‌روزرسانی اطلاعات کلیه شرکتهای دولتی، بانکها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت و مؤسسات تابعه و وابسته، بانک مرکزی و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و دانشگاه آزاد اسلامی در سامانه یکپارچه اطلاعات شرکتهای دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی مستقر در وزارت امور اقتصادی و دارایی و همچنین برقراری ارتباط سامانه‌های الکترونیکی مرتبط (اعم از سامانه جامع بودجه، پایگاه اطلاعات کارکنان نظام اداری (پاکنا)، سامانه ملی مدیریت ساختار دستگاه‌های اجرایی کشور، سامانه حقوق و مزایا و سامانه شناسه ملی اشخاص حقوقی کشور) با سامانه یکپارچه اطلاعات شرکتهای دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی. الزام کلیه شرکتهای دولتی و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت شامل شرکتهای و مؤسسات دولتی به ثبت شرکت در اداره کل ثبت شرکتهای و مؤسسات غیرتجاری و اخذ شناسه ملی.

بند الحاقی ۷: تکلیف وزارت امور اقتصادی و دارایی به ارائه صورتحساب عملکرد بودجه ۱۴۰۳ تا پایان شهریور ۱۴۰۴.

بند الحاقی ۸: تکلیف وزارت امور اقتصادی و دارایی به ارائه گزارش کلیه پرداخت‌های صورت گرفته از محل بودجه عمومی و هدفمند سازی یارانه‌ها به صورت برخط به مجلس.

بند الحاقی ۹: تخصیص اعتبارات مجلس شورای اسلامی بر مبنای موافقت‌نامه بین رئیس کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات و هیئت رئیسه مجلس.

بند الحاقی ۱۰: تکلیف دستگاه‌های اجرایی به ارائه برنامه‌های اجرایی و مبادله موافقت‌نامه با سازمان برنامه و بودجه تا پایان خردادماه.

بند الحاقی ۱۱: تعیین مهلت تعهد و پرداخت اعتباری تا پایان سال ۱۴۰۳.

بند الحاقی ۱۲: تعیین مهلت تهیه و ارائه صورتحساب دریافت و پرداخت نهایی تا پایان اردیبهشت ماه ۱۴۰۴.

۴-۱- تبصره ۴

بند الف:

— افزایش سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت میعانات گازی و خالص صادرات گاز از ۴۰ به ۴۵ درصد.

— الزام شرکت ملی نفت ایران به هزینه‌کرد سهم خود از منابع این تبصره برای نگهداشت تولید و توسعه میداین هزینه حداقل به میزان ۳۰ درصد، همچنین ۲ برابر شدن سهم این شرکت در صورت تولید و صادرات بیشتر از سقف‌های تعیین شده و هزینه‌کرد منابع حاصله برای سرمایه‌گذاری جهت توسعه میداین نفتی و گازی.

بند ب:

— اختصاص ۱۳۷ همت از محل تحویل انواع نفت خام و میعانات گازی به صورت ماهانه و به‌طور منظم به ستاد کل نیروهای مسلح به منظور تقویت بنیه دفاعی نیروهای مسلح و اختصاص معادل مبلغ یک میلیارد و هشتصد میلیون (۱,۸۰۰,۰۰۰,۰۰۰) یورو نفت خام و میعانات گازی برای توسعه امنیت پایدار علاوه بر مبلغ مذکور، بابت طرح‌های ویژه.

— پرداخت معادل چهل و پنج درصد (۴۵٪) جهت پرداخت سهم صندوق توسعه ملی و (۱۴/۵) چهارده و نیم درصد به عنوان سهم شرکت ملی نفت ایران، توسط وزارت نفت متناسب با استفاده از سازوکار این بند.

— اجازه به ستاد کل نیروهای مسلح برای استفاده از سهمیه این بند و صادرات فرآورده‌های ناشی از آن.

بند پ: تعیین مواردی به عنوان آیین‌نامه اجرایی شرکت‌های دولتی تابعه وزارت نفت در راستای تأمین فرآورده‌های نفتی مورد نیاز کشور، تعیین سقف ۸۰ همت برای خرید و معاوضه و یا تهاتر فرآورده‌های نفتی وارداتی با فرآورده‌های نفتی صادراتی و سقف ۶۰ همت برای خرید و فروش، معاوضه و یا تهاتر فرآورده‌های نفتی دریافتی از واحدهای تولید داخلی فرآورده‌های نفتی با خوراک تحویلی به آنها.

بند الحاقی ۱: تکلیف وزارت نفت به سرمایه‌گذاری در طرح (پروژه)‌های اولویت‌دار مشخص در این بند از محل منابع «حساب سرمایه‌گذاری نفت و گاز کشور».

بند الحاقی ۲: تکلیف وزارت نفت به محاسبه و تعیین سهمیه اعتباری نفت گاز به کلیه وسایل نقلیه برون‌شهری بر اساس میزان پیمایش هر وسیله نقلیه در دوره زمانی مشخص و متناسب با شرایط اقلیمی، تدوین آیین‌نامه اجرایی این بند توسط وزارت نفت، کاهش دوره تحویل کارت هوشمند سوخت به متقاضیان را به کمتر از یک هفته توسط فرماندهی نیروی انتظامی با همکاری وزارت نفت حداکثر تا پایان تیرماه ۱۴۰۳.

بند الحاقی ۳: الزام دولت به واریز ۱ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی، ۵ درصد از سود شرکت‌های تابعه وزارتخانه‌های نفت و نیرو و نیز ۱۰ درصد از منابع حاصل از عواید فروش پروپان و بوتان (گاز مایع) و مایعات گازی شرکت‌های تابعه وزارت نفت به صورت ماهانه به «حساب بهینه‌سازی مصرف انرژی»، همچنین پرداخت عوارض معادل پنج هزار ریال به ازای هر مترمکعب گاز مشعل از محل منابع داخلی شرکت‌های تابعه وزارت نفت به همین حساب به صورت ماهانه، صدور گواهی صرفه‌جویی انرژی توسط دولت به منظور شکل‌گیری بازار بهینه‌سازی مصرف انرژی، تعیین سقف برای اجرای طرح (پروژه)‌های بهینه‌سازی انرژی توسط وزارت کشور، وزارت صمت، وزارت نیرو، وزارت راه و شهرسازی و وزارت نفت.

۱-۵- تبصره ۵

بند الف:

- افزایش اعتبار جمعیت هلال‌احمر جمهوری اسلامی ایران از ۲,۸ همت به ۵ همت جهت هزینه در موارد مندرج در بند «م» ماده (۲۸) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲).
- سهم بری ۵۰ درصدی مرکز کنترل و پشتیبانی اطفای حریق هوایی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح از اعتبارات ۱۵۰ میلیارد تومانی پیشگیری و اطفای حریق جنگل‌ها و مراتع کشور.
- بهره‌مندی انسستیتو پاستور ایران از اعتبارات ۲۰۰ میلیارد تومانی بابت تولید و ارتقای کیفیت انواع ایمن ساز (واکسن)‌های مورد نیاز انسان، دام و طیور به همراه مؤسسات تحقیقات واکسن و سرم‌سازی رازی.
- اختصاص ۲۰۰ میلیارد تومان به وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی (سازمان اورژانس کشور).

– اختصاص اعتبار معادل ۵ همت به وزارت اطلاعات بابت خرید و نصب تجهیزات هوشمند جهت انسداد الکترونیکی مرزها از طریق سامانه (سیستم)های هوشمند.

بند ب بدون تغییر: اختصاص ۶ همت جهت پرداخت سهم دولت به صندوق بیمه محصولات کشاورزی.

بند پ: اضافه شدن تجهیزات مورد نیاز بالگردهای امدادی «آجا» و تأمین تجهیزات و مواد مصرفی بانک ژنتیک ایران به موارد هزینه‌کرد کمک‌های بلاعوض بین‌المللی از سوی مؤسسات و سازمان‌های بین‌المللی.

بند ت: شمولیت رزمندگان معسر از حق بیمه پایه سهم دولت موضوع صندوق بیمه حوادث طبیعی ساختمان.

بند الحاقی ۱: معافیت کلیه واحدهای آموزشی، پرورشی و ورزشی در مدارس دولتی و مراکز آموزشی کانون پرورش از پرداخت هزینه‌های مصرف برق، گاز و آب تا سقف الگوی مصرف.

بند الحاقی ۲: تأمین اعتبار از محل عوارض یک درصد (۰.۱٪) از فروش خودرو و موتورسیکلت داخلی و وارداتی برای خرید (۱,۵۰۰) دستگاه خودرو امداد و نجات و (۱,۵۰۰) دستگاه آمبولانس جهت جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران و سازمان اورژانس کشور.

۱-۶- تبصره ۶

بند الف بدون تغییر: عدم استرداد مالیات و عوارض موضوع کالاهای بند «الف» ماده (۲۶) قانون مالیات بر ارزش افزوده.

بند ب: اضافه شدن عبارت «مازاد بر چهل درصد (۰.۴٪)» در تبصره (۷) ماده (۱۰۵) و تبصره ماده (۱۳۱) قانون مالیات‌های مستقیم.

بند پ بدون تغییر: شمولیت مالیات بر ارزش افزوده بر آن بخش از کالاها و خدمات شرکت‌های ایرانی طرف قرارداد با شرکت‌های خارجی که کالا و خدمات مورد نیاز شرکت‌های پیمانکاری خارجی را در طرح‌های مورد تعهد طرف خارجی، تأمین می‌نمایند.

بند ت: اضافه شدن محدودیت استفاده آمبولانس‌های وارداتی در راستای مأموریت دستگاه و ممنوعیت فروش آنها در بحث مجوز واردات آمبولانس و معافیت از پرداخت حقوق ورودی و عوارض گمرکی.

بند ث: حذف شدن ایجاد دسترسی برای سازمان امور مالیاتی کشور به سامانه‌های موجود از جمله (سیاق و سرآمد) بانک مرکزی از متن لایحه و اضافه شدن ضمانت اجرایی به این بند از تبصره.

بند ج بدون تغییر: شرایط تبدیل حساب غیرتجاری به تجاری.

بند چ: حذف عبارت «مجموعه جریمه‌های قابل پرداخت توسط مؤدی از هر نوع در این بند نمی‌تواند از پنجاه درصد (۵۰٪) اصل مالیات تعیین شده بیشتر باشد» در خصوص مؤدیان مالیاتی برای دوره‌های ۱۳۸۷ تا ۱۴۰۰ که اظهارنامه تحویل نداده‌اند.

بنده بدون تغییر: کسر مالیات علی‌الحساب از حق الزحمه یا حق‌العمل گروه پزشکی توسط کلیه مراکز درمانی اعم از دولتی، خصوصی، وابسته به نهادهای عمومی، نیروهای مسلح، خیریه‌ها و شرکت‌های دولتی.
بند خ: اضافه شدن عبارت «برای عملکرد سال ۱۴۰۲» در خصوص اختیار سازمان امور مالیاتی کشور در تبصره ماده (۱۰۰) قانون مالیات‌های مستقیم.

بند د: افزایش مبنای ارزش خودرو در بحث مالیات سالانه خودرو از ۳ میلیارد تومان به ۳,۵ میلیارد تومان.
بند ذ: افزایش میزان معافیت درآمد مشمول مالیات سالانه مستغلات اشخاص فاقد درآمد از ۵۷ میلیون تومان به ۷۵ میلیون تومان و میزان معافیت درآمد مشمول مالیات سالانه مالیات بر درآمد مشاغل از ۷۵ میلیون تومان به ۱۰۰ میلیون تومان و در صورت استفاده از پایانه فروشگاهی به ۱۴۴ میلیون تومان.

بند ر بدون تغییر: وضع مالیات به نرخ صفر بر یارانه پرداختی دولت به شرکت مادر تخصصی بازرگانی دولتی ایران بابت جبران زیان ناشی از فروش کالاهای اساسی.

بند ز: بدون تغییر: مابه‌التفاوت (یارانه) قیمت‌های فروش تکلیفی آب و برق با هزینه تمام شده آن.

بند ژ:

— افزایش سهم بری وزارت جهاد کشاورزی، شهرداری‌ها و دهیاری‌ها از جریمه‌ها و مالیات وضع شده بر باغ و ویلاهای غیرمجاز از ۵۰ درصد به ۸۰ درصد.

— تغییر نحوه توزیع اعتبارات بیست و هفت‌صدم واحد درصد از کل ده درصد مالیات بر ارزش افزوده بین وزارتخانه‌های ورزش و جوانان به میزان شصت درصد (۶۰٪) و آموزش و پرورش به میزان چهل درصد (۴۰٪)، توزیع با اولویت مناطق کم‌برخوردار، ممنوعیت پرداخت به ورزش حرفه‌ای، اختصاص ۳۰ درصد از سهم ۶۰ درصدی وزارت ورزش و جوانان برای اشتغال، ازدواج و فرزندآوری جوانان.

بند س: اضافه شدن متناسب‌سازی حقوق بازنشستگی صندوق فولاد به محل هزینه کرد یک واحد درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده موضوع ماده (۷) قانون مالیات بر ارزش افزوده علاوه بر متناسب‌سازی حقوق بازنشستگان کشوری و لشکری.

بند الحاقی ۱: اختصاص رایگان ماشین‌آلات و اقلام دپو شده سازمان اموال تملیکی به بسیج سازندگی برای امر سازندگی و محرومیت‌زدایی با اولویت مناطق کم‌برخوردار.

بند الحاقی ۲: تعریف ردیف‌های درآمدی ۱۱۰۵۲۰ برای واریز عوارض صادراتی کلیه مواد و محصولات معدنی، صنایع معدنی فلزی و غیرفلزی، محصولات نفتی، گازی و پتروشیمی به صورت خام و نیمه‌خام، ردیف درآمدی شماره ۱۱۰۵۱۸ جهت واریز مالیات موضوع بند (ز) تبصره (۶) قانون بودجه و ردیف درآمدی شماره ۱۱۰۴۱۸ برای واریز حقوق ورودی ماشین‌آلات، تجهیزات و قطعات تولیدی، صنعتی، معدنی و کشاورزی. اختصاص کلیه

منابع حاصله جهت اجرای قانون جهش تولید دانش بنیان به معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش بنیان ریاست‌جمهوری (معادل پنجاه درصد آن صرف افزایش سرمایه صندوق نوآوری و شکوفایی شود). بند الحاقی ۳- اعمال مجموع معافیت‌ها، نرخ صفر مالیاتی، کاهش نرخ مالیاتی و سایر مشوق‌های مالیاتی اشخاص حقیقی و حقوقی از محل مجموع درآمدهای حاصله برای عملکرد سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ و معافیت‌های دارای سقف زمانی مشخص برای اشخاص حقوقی تا ۵۰۰ میلیارد تومان و اشخاص حقیقی تا ۵۰ میلیارد تومان و اختصاص کلیه منابع حاصله جهت اجرای قانون جهش تولید دانش بنیان به معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش بنیان ریاست‌جمهوری (معادل پنجاه درصد آن صرف افزایش سرمایه صندوق نوآوری و شکوفایی شود).

۱-۷- تبصره ۷

بند الف:

- افزایش سهم کمک بلاعوض دولت از ۷۰ درصد به ۸۵ درصد.
- اضافه شدن جزئیات برنامه «توسعه زیرساخت‌های آب و خاک کشاورزی» مشتمل بر طرح‌های سامانه‌های آبیاری نوین، بازسازی و نوسازی قنوات و احداث سدهای معیشتی انتقال آب از طریق لوله به مزارع.
- اضافه شدن برنامه عرضه آب (استانی) و بهره‌مندی آن از سهم کمک‌های بلاعوض دولت.
- تهیه آیین‌نامه اجرایی تعیین سهم دولت در اجرای طرح‌های مذکور برای موارد مختلف، در راستای تشویق یکپارچه‌سازی اراضی خرد و همچنین رعایت الگوی کشت بهینه.

بند ب:

- مشخص کردن سهم مساوی وزارت نیرو و جهاد کشاورزی از درآمد حاصله.
- تغییر نرخ هر متر مکعب آب از ۴۰۰ ریال به ازای هر متر مکعب برداشت آب از آبخوان‌ها به ۲۰۰ ریال و ۵۰۰ ریال برای چاه‌های مجاز دارای شمارشگر.
- تغییر نحوه محاسبه برای چاه‌های مجاز فاقد شمارشگر.
- تعیین نحوه محاسبه میزان مصرف آب چاه‌های غیرمجاز و نحوه مصرف درآمد حاصله.
- هدف‌گذاری برای انسداد چاه‌های غیرمجاز (اعم از کشاورزی و غیرکشاورزی) توسط وزارت نیرو؛ به نحوی که تا پایان سال ۱۴۰۳ حداقل ده درصد از چاه‌های مذکور مسلوب‌المنفعه شوند.
- مکلف شدن وزارت نیرو با همکاری وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی و صنعت، معدن و تجارت جهت نصب کنتورهای حجمی به منظور جلوگیری از اضافه برداشت آب تا پایان سال پس از تعیین تکلیف چاه‌های فاقد پروانه.
- الزام به رعایت الگوی کشت ابلاغی یا محصولات اساسی کشاورزی و راهبردی (استراتژیک).

— الزام وزارت جهاد کشاورزی با همکاری وزارت نیرو به تهیه آیین نامه اجرایی این بند.
بند پ بدون تغییر: تسویه بدهی طرح های تملک دارایی های سرمایه ای به بهره برداری رسیده شرکت های زیرمجموعه وزارت نیرو از محل مابه التفاوت قیمت تکلیفی و قیمت تمام شده فروش هر مترمکعب آب و دفع فاضلاب.

بند ت بدون تغییر: اجازه به شرکت تولید و توسعه انرژی اتمی ایران بابت پرداخت هزینه های بهره برداری به شرکت بهره برداری نیروگاه اتمی بوشهر.

بند ث: اضافه نمودن کارگروهی متشکل از سازمان انرژی اتمی، وزارت صنعت، معدن و تجارت و سازمان زمین شناسی جهت تشخیص موضوع این تبصره و استفاده از مواد معدنی و محصولات جانبی همراه با مواد پرتوزا و فروش مواد پس از جداسازی و فرآوری و استفاده از درآمد حاصله.

بند ج: تشریح شرایط و نحوه خرید برق از نیروگاه اتمی بوشهر از محل حساب بهینه سازی مصرف انرژی و در قالب سازوکار بازار بهینه سازی و گواهی صرفه جویی انرژی.

بند چ بدون تغییر: تأمین مالی طرح های نیروگاه های برق اتمی با استفاده از الگوی سرمایه گذاری خارجی، تأمین مالی خارجی (فاینانس) و داخلی، منابع عمومی و تملک دارایی های سرمایه ای.

بند ح بدون تغییر: نقل و انتقال اموال و دارایی ها از شرکت های توزیع نیروی برق به شرکت مادر تخصصی توانیر و برعکس.

بند خ:

- حذف محدودیت ۵۰ درصدی از درآمدهای حاصل از اصلاح بهای برق صنایع.
- حذف عبارت «در شهرک ها و نواحی صنعتی» از صنایع.
- اضافه شدن سقف ۴۰ هزار میلیارد تومانی برای هزینه کرد درآمد حاصله از اصلاح بهای برق صنایع برای موارد زیر:

- ۲۵ درصد برای خرید تضمینی برق تجدیدپذیر.
- ۲۰ درصد بابت مطالبات تولیدکنندگان و پیمانکاران صنعت برق و شرکت های توزیع برق.
- ۱۵ درصد برای حمایت از طرح های بهینه سازی مصرف برق.
- ۲۰ درصد بابت اتمام طرح های نیمه تمام صنعت برق با اولویت نوسازی شبکه فرسوده انتقال برق.

- ۱۰ درصد بابت تأمین برق شهرک‌ها و نواحی صنعتی.
  - ۱۰ درصد بابت هوشمندسازی شبکه توزیع (رؤیت‌پذیری و نظارت (کنترل) پذیری) با اولویت پست‌های توزیع، مشترکان پرمصرف با بیش از دو برابر الگوی مصرف.
- بند د:
- اضافه شدن عبارت «ال ان جی» بعد از خوراک نفت خام و «نیز بهای سایر خوراکی‌های تحویلی به شرکت‌های پتروشیمی» به متن لایحه و تشریح سازوکار اجرایی آن.
  - و اضافه شدن وزارت کشور به متولیان تدوین / آیین‌نامه اجرایی این بند.
- بند ذ بدون تغییر: پرداخت طلب شرکت‌های پالایش نفت از طریق اعتبارات اسنادی دریافتی بند «الف» این تبصره و اجازه فروش فرآورده‌های نفتی اصلی به آنها.
- بند ر بدون تغییر: امهال دوره بازپرداخت مطالبات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و بانک‌های تجاری بابت اصل و سود تسهیلات پرداختی به شرکت ملی نفت ایران.
- بند ز بدون تغییر: اخذ دو و نیم درصد ارزش فروش هر تن اتیلن تولیدی فروش رفته حاصل از خوراک اتان و واریز آن به حساب ردیف درآمدی مربوط نزد خزانه‌داری.
- بند ژ: تکلیف دولت برای ارائه تضامین مربوط به بازپرداخت تسهیلات در صورت استفاده از تأمین مالی خارجی.
- بند س: حذف آیین‌نامه اجرایی اشاره شده در متن لایحه و تشریح جزئیات توزیع قیر به شرح زیر:
- وزارت راه و شهرسازی (برای آسفالت راه‌های فرعی و روستایی و عشایری و آسفالت شبکه راه‌های اصلی، فرعی، معابر محلات هدف بازآفرینی شهری و طرح‌های مسکن مهر و طرح‌های مسکن ملی) چهل و نه درصد (۴۹٪).
  - بنیاد مسکن انقلاب اسلامی (برای آسفالت معابر و بهسازی روستاها و اجرای طرح (پروژه)‌های مشارکتی با نهادهای محلی و دهیاری‌ها) بیست درصد (۲۰٪).
  - وزارت آموزش و پرورش (سازمان نوسازی و توسعه و تجهیز مدارس کشور برای نوسازی مدارس و فضاهای آموزشی و فرهنگی وزارت آموزش و پرورش و همچنین پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان و دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی) پنج درصد (۵٪).
  - وزارت کشور از طریق سازمان ذی‌ربط (برای آسفالت معابر شهرها از طریق سازمان ذی‌ربط) هفده درصد (۱۷٪) که پنجاه درصد (۵۰٪) از سهمیه وزارت کشور برای شهرهای زیر پنجاه هزار نفر جمعیت و پنجاه درصد (۵۰٪) مابقی برای شهرهای بالای پنجاه هزار نفر جمعیت استفاده می‌شود. شهرهای بالای پانصد هزار نفر جمعیت حق استفاده از این سهمیه را ندارند.

- بسیج سازندگی هشت درصد (۸٪)، شش درصد (۶٪) برای آسفالت مسیر راه‌های بین مزارع، پاسگاه‌های انتظامی، پایگاه‌های مقاومت بسیج، گلزار شهدا، باغ موزه و یادمان‌های دفاع مقدس و دو درصد (۲٪) برای آسفالت پایگاه‌های شکاری و پادگان‌های نظامی و مجتمع‌های مسکونی نظامی و اداری با تأیید ستاد کل ارتش جمهوری اسلامی ایران.
  - وزارت صنعت، معدن و تجارت (سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران) برای آسفالت معابر، خیابان‌ها و جاده‌های دسترسی شهرک‌ها و نواحی صنعتی؛ یک درصد (۱٪).
  - تعیین سازوکار نظارتی توسط دیوان محاسبات کشور.
- بند ش بدون تغییر: تعیین تعرفه گاز مصرفی تأسیسات گردشگری و صنایع دستی و آب‌درمانی‌ها و هتل‌ها.
- بند ص: اضافه شدن خانواده‌های دارای چهار فرزند و بیشتر زیر بیست سال و رزمندگان معسر کشور به اولویت‌های تولید برق تجدیدپذیر و پاک و توسعه فناوری‌های تجدیدپذیر علاوه بر اولویت روستایی، عشایری، خانوارهای کم‌درآمد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان بهزیستی کشور از محل عوارض ده درصد مبلغ برق مصرفی در سقف هشت هزار و نه صد میلیارد تومان.
- بند الحاقی ۱: بخشودگی سود، کارمزد و جریمه‌های دیرکرد تسهیلات پرداختی تا دویست میلیون تومان با سررسیدهای تا پایان سال ۱۴۰۲ کلیه بهره‌برداران بخش کشاورزی خسارت‌دیده از حوادث غیرمترقبه به‌ویژه سیل، سرمازدگی و خشکسالی توسط بانک‌های عامل و استمهال اصل تسهیلات به مدت یک‌سال. بار مالی ناشی از این بند تا مبلغ ۱۵ هزار میلیارد تومان است.
- بند الحاقی ۲: تکلیف دولت به مهار آب‌های مشترک مرزی، لایروبی اروند، انتقال آب شیرین از دریای عمان به مناطق داخلی و موضوعات مربوط به آب‌های ژرف در استان سیستان و بلوچستان در راستای مفاد فصل هشتم برنامه هفتم و استقرار حکمرانی مطلوب آب کشور.

۸-۱- تبصره ۸

بند الف:

- حذف چهل درصد از منابع داخلی ریالی و ارزی حاصل از فروش داخلی و صادرات محصولات فرعی گازی از جمله اتان، پروپان، بوتان، پنتان و گوگرد از منابع مالی تعریف شده برای سازمان هدفمندی یارانه‌ها در این تبصره.
- اضافه شدن یارانه بیمه ملوانان به مصارف این تبصره.
- حذف «عوارض» از منابع حاصل از عوارض مالیات بر ارزش افزوده فروش فرآورده‌های نفتی و گاز طبیعی برای تأمین یارانه نان و دارو.

- تجدیدنظر در مورد افرادی که یارانه آنها قطع شده توسط سازمان هدفمندی یارانه‌ها.
- الزام دولت به ارائه جدول تفصیلی منابع و مصارف این بند در زمان ارائه لایحه بودجه (مرحله دوم) به مجلس شورای اسلامی.

بند ب بدون تغییر: سازوکار تبدیل منابع ارزی این تبصره.

بند پ: اضافه شدن «شش فرآورده اصلی (بنزین، نفت گاز، نفت سفید، نفت کوره، گاز مایع و سوخت هوایی) مطابق برنامه اعلامی سال ۱۴۰۳ به منابع حاصل از فروش داخلی و صادرات پالایشگاه‌های نفت واریز آن به حساب سازمان هدفمندی یارانه‌ها.

بند ت بدون تغییر: الزام شرکت‌های تابعه وزارت نفت به واریز تمامی دریافت‌های ارزی و ریالی منابع پیش‌بینی شده به حساب‌های ریالی و ارزی خزانه تحت عنوان تمرکز وجوه منابع قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بند ث: حذف محدودیت سقف مصارف یارانه‌ای نان در خصوص خرید تضمینی گندم.

۹-۱- تبصره ۹

بند الف: اضافه شدن مواد اولیه دارو و نهاده‌های دامی و کشاورزی به موارد مشمول کاهش حقوق گمرکی و مالیات ارزش افزوده به یک درصد.

بند ب: اعلام فهرست واحدهای فرآوری مواد معدنی تا پایان فروردین‌ماه سال ۱۴۰۳ توسط سازمان امور مالیاتی کشور به وزارت صنعت، معدن و تجارت.

بند پ: اعمال سقف ۵۵ میلیارد تومانی برای ردیف هزینه‌ای جهت آموزش و تربیت کارمندان، توسعه فناوری‌های شناسایی محاسبه دقیق حقوق دولتی، تشویق کارکنان و افراد مؤثر در امر وصول حقوق دولتی معادن.

بند الحاقی ۱: مجاز بودن واردات انواع خودروهای سواری نو و کارکرده با عمر کمتر از پنج سال برقی و هیبرید به داخل کشور و تعیین حقوق ورودی این خودروها و مصرف منابع حاصل از حقوق ورودی خودروهای برقی.

- بنزینی (هیبریدی) و قطعات منفصله آن صرف توسعه زیرساخت‌های آن و تسهیلات و مشوق‌های خرید این نوع خودروی تولید داخل.

بند الحاقی ۲: تکلیف دولت به منظور نمودن پانزده درصد حقوق دولتی معادن در حساب خاصی نزد خزانه‌داری کل کشور و تعیین سهم هر استان و شهرستان دارای معادن را به نسبت پرداختی هر شهرستان و استان و همین‌طور الزام شرکت‌های صنعتی گل‌گهر، شرکت گهر زمین و شرکت چادرملو برای پرداخت پنجاه و پنج درصد از بهای کلوخه استخراجی از معدن مربوطه به سازمان توسعه معادن و صنایع معدنی ایران (ایمیدرو).

بند الحاقی ۳: تعیین نحوه تسویه تعهدات ارزی شرکت‌های صادرکننده خدمات فنی و مهندسی.

۱-۱۰- تبصره ۱۰

بند الف بدون تغییر: تعیین میزان مالیات طرح (پروژه) های مسکن مهر بابت هر واحد مسکن مهر و واحدهای احداث موضوع قانون جهش تولید مسکن برای سال های ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۳ در طرح (پروژه) های تفاهم نامه سه جانبه با سازندگان و تعاونی ها و پیمانکاران فرعی طرف قرارداد با آنها به میزان سیصد هزار تومان برای هر واحد و مستثنی شدن طرح (پروژه) های مسکن مددجویان سازمان بهزیستی کشور و کمیته امداد امام خمینی (ره) و رزمندگان و جانبازان معسر از شمول حکم این بند.

— حذف شدن بند «ب» این تبصره از لایحه با موضوع تکلیف شورای برنامه ریزی و توسعه استان ها برای تعیین سهم سکونتگاه های غیررسمی واقع در محدوده و خارج از محدوده شهرها را بر اساس جمعیت ساکن از محل عوارض مالیات بر ارزش افزوده، جهت محرومیت زدایی و بهسازی همان مناطق.

بند پ بدون تغییر: اختصاص تا سقف هزار میلیارد تومان به حساب صندوق توسعه حمل و نقل کشور از محل صد درصد سود قابل تقسیم پس از کسر مالیات و پنجاه درصد سود ویژه و سود سهام دولت هر یک از شرکت ها و سازمان های تابعه وزارت راه و شهرسازی در حوزه حمل و نقل به منظور مصرف و طبق اساسنامه آن صندوق.

بند ت بدون تغییر: تأمین و نصب دوربین های پایش (کنترل) سرعت و تشخیص الکترونیکی تخلفات رانندگی با همکاری و هماهنگی «فراجا» توسط وزارت راه و شهرسازی و فراهم نمودن زمینه دسترسی برخط فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به آنها.

بند الحاقی ۱: تأمین مالی به میزان ۱۰۰ هزار میلیارد تومان برای بخشی از منابع مالی مورد نیاز جهت اجرای طرح های حمایتی تأمین مسکن، اصلاح ساختار مالی بانک مسکن، حل و فصل ناترازی این بانک جهت افزایش تسهیلات دهی در طرح (پروژه) های نهضت ملی مسکن از طریق صدور اوراق مالی با سررسید تا پنج سال با ضمانت اصل و سود آن توسط دولت، واگذاری سهام و سهم شرکت ها، فروش اموال منقول و غیرمنقول و مولدسازی اموال خود و فروش دارایی های وزارت راه و شهرسازی و یا انتقال اراضی و املاک در اختیار وزارتخانه مذکور و سازمان ها و شرکت های تابعه.

بند الحاقی ۲: بازسازی حداقل (۵۰) لوکوموتیو متوقف بیش از پنج سال، تأمین حداقل (۲۰۰) لوکوموتیو (اعم از نو و کارکرده)، (۳۰۰) واگن مسافری اعم از نو و کارکرده، (۲۰،۰۰۰) کشنده اعم از نو و (کارکرده) و حداقل (۱۰،۰۰۰) اتوبوس و مینی بوس (اعم از نو و کارکرده) در سال ۱۴۰۳ را با مشارکت بخش خصوصی و با استفاده از اعتبارات در نظر گرفته شده توسط وزارت راه و شهرسازی.

۱۱-۱- تبصره ۱۱

بند الف: اضافه شدن شرکت‌های دولتی، نهادهای عمومی غیردولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت در الزام هزینه‌کرد در راستای تضمین و ارتقای سطح امنیت شبکه، امنیت زیرساخت‌ها و امنیت سامانه‌های خود و پیشگیری مؤثر از وقوع حوادث امنیتی رایانیک (سایبری).

بند ب بدون تغییر: انتقال مانده حساب توسعه شبکه تار (فیبر) نوری به حساب صندوق توسعه فیبر.

بند پ: الزام شهرداری‌های سراسر کشور و وزارت راه و شهرسازی جهت صدور مجوز حفاری و نصب تجهیزات در معابر شهری و معابر خارج از شهر را حداکثر پانزده روز پس از دریافت تقاضای کارور معرفی شده از سمت وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات.

بند ت بدون تغییر: اعمال نرخ صفر مالیاتی برای درآمد کسب و کارهای اشخاص حقیقی در سکو (پلتفرم)های داخلی مورد تأیید وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات که تا پایان سال ۱۴۰۲ فاقد پرونده مالیاتی بوده‌اند.

۱۲-۱- تبصره ۱۲

بند الف: اضافه شدن قوه قضائیه (دانشگاه علوم قضایی) به الزام دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزشی و پژوهشی دولتی و پارک‌های علم و فناوری وابسته به وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی جهت تجمیع املاک خود از طریق تهاتر و احداث ساختمان‌های مورد نیاز در پردیس اصلی و خوابگاه‌های متأهلین با تصویب هیئت امنا.

بند ب بدون تغییر: اختصاص تا سقف سیصد میلیارد تومان از محل بازپرداخت وام‌های شهریه دانشجویی از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۴۰۲ به صندوق‌های رفاه دانشجویی به عنوان کمک، جهت افزایش منابع مالی صندوق‌های مزبور.

بند پ حذف شد: ساماندهی هزینه‌های تغذیه دانشجویان دانشگاه‌ها و تأمین مالی تغذیه دانشجویی.

۱۳-۱- تبصره ۱۳

بند الف بدون تغییر: واگذاری رایگان فضاهای فرهنگی و هنری در اختیار وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به صورت موقت (حداکثر یک ماه) برای اجرای برنامه‌ها و فعالیت‌های غیرانتفاعی فرهنگی و هنری، به‌ویژه با رویکردهای انقلابی و بسط و گسترش فرهنگ و هنر اصیل اسلامی-ایرانی.

بند ب:

— تغییر نحوه اختصاص یک درصد از هزینه‌های شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت در راستای ارتقای اخلاق و فرهنگ اسلامی و همچنین ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، حمایت از

- تحکیم خانواده و جمعیت و رفع موانع رشد و شکوفایی بانوان و واریز به حساب خاصی نزد خزانه‌داری کل کشور.
- اضافه شدن برنامه‌ها و فعالیت‌های ستاد ملی جمعیت، اعتکاف، بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس، اردوهای جهادی، یادواره‌ها و گردهمایی‌ها، طرح مسجد محوری، حلقه‌های میانی، گروه‌ها و مجامع تخصصی مردمی و ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی به موارد هزینه‌کرد منابع حاصله.
- بند پ: تکلیف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به جای مجاز بودن در حمایت از محصولات سینمایی فاخر و برگزاری رویدادهای فرهنگی و هنری با رویکرد ترویج فرهنگ ایرانی-اسلامی و اشاعه فرهنگ مقاومت و ایثار مکلف.
- بند ت بدون تغییر: الزام دستگاه‌های اجرایی و شرکت‌های دولتی به تنظیم برنامه‌ها و هزینه‌های خود در امور مربوط به بخش‌های تبلیغات، رسانه، فضای مجازی و مسئولیت اجتماعی.
- بند ث:
- تغییر تکلیف قانونی از شورای پول و اعتبار به بانک مرکزی.
- اضافه شدن تسهیلات موضوع ماده (۷۷) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) ستاد مردمی رسیدگی به امور دیه زندانیان نیازمند از محل سپرده‌های قرض‌الحسنه اعم از جاری و پس‌انداز شبکه بانکی به موارد مندرج در این بند از تبصره.
- تعیین مقدار تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج، فرزندآوری و ودیعه یا خرید یا ساخت مسکن و دیگر موارد ذکر شده در این تبصره به میزان ۳۰۰ همت.
- اضافه کردن شرایط تسهیلات ازدواج.
- اضافه کردن شرایط تسهیلات فرزندآوری.
- تشریح شرایط تسهیلات قرض‌الحسنه ودیعه یا خرید یا ساخت مسکن با رعایت قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت و قانون جامع خدمات‌رسانی به ایثارگران.
- تنفیذ بند «ط» و اجزای ۲ الی ۵ بند «ح» تبصره ۱۶ قانون بودجه سال ۱۴۰۲.
- تسهیل در فرایند پرداخت تسهیلات پس از اعتبارسنجی متقاضیان در صورت عدم تکافوی اعتبار آنها به منظور تأمین رکن ضامن.
- صدور مجوز واردات یک دستگاه خودرو به جانبازان پنجاه درصد و بالاتر توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت.
- بند الحاقی ۱: اختصاص ۹۸ همت برای قوه قضائیه و سازمان‌های تابعه و وابسته و همچنین اختصاص ۲۴ همت جهت سازمان صدا و سیما از محل منابع عمومی بودجه سال ۱۴۰۳ و لحاظ در جداول بخش دوم بودجه.

بند الحاقی ۲: اختصاص یک قطعه زمین به صورت رایگان در قالب شرایط مندرج در قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت به خانواده‌های دارای چهار فرزند و بیشتر زیر بیست سال توسط وزارت راه و شهرسازی.

۱-۱۴- تبصره ۱۴

بند الف:

— حذف شدن اختصاص ۴ هزار میلیارد تومان برای سرمایه‌گذاری در رفع نقاط حادثه‌خیز جاده‌ای به وزارت راه و شهرسازی درج شده در لایحه.

— اختصاص یافتن ۵۰۰ میلیارد تومان به منظور تأمین پایند الکترونیکی به سازمان امور زندان‌ها و اقدامات تأمین و تربیتی کشور.

بند ب: اضافه شدن عبارت «در چهارچوب مصوبات ستاد کل نیروهای مسلح» موضوع تسویه وجوه ارزی دیون ارزی داخلی و خارجی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح تا سقف ۷ هزار میلیارد تومان.

بند الحاقی ۱: الزام فراهم نمودن امکان دسترسی برخط (آنلاین) به سامانه‌ها و بانک‌های اطلاعاتی دستگاه‌های اجرایی برای سازمان بازرسی کل کشور.

بند الحاقی ۲: واریز مبلغ هزار میلیارد تومان از اصل حق بیمه شخص ثالث به حساب درآمد عمومی توسط شرکت‌های بیمه‌ای برای هزینه‌کرد در امور منجر به کاهش تصادفات و مرگومیر و ساخت برنامه‌های فرهنگ‌سازی و آگاهی‌بخشی در جهت کاهش حوادث رانندگی توسط سازمان راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای کشور، فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، سازمان اورژانس کشور، جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران و سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.

بند الحاقی ۳: اجازه به قوه قضائیه برای فروش اموال غیرمنقول مازاد از طریق مزایده عمومی جهت احداث، خرید ساختمان، تکمیل و بهره‌برداری از طرح (پروژه)‌های نیمه‌تمام، تعمیر و تجهیز موارد ضروری.

بند الحاقی ۴: اختصاص چهارصد میلیون یورو برای طرح شهید عشوری و هشتاد و پنج میلیون یورو برای طرح شهید فنی از طریق وزارت نفت (شرکت تابعه) به صورت نفت خام و میعانات گازی.

۱-۱۵- تبصره ۱۵

بند الف:

— افزایش ضریب حقوق گروه‌های مختلف حقوق‌بگیر و بازنشستگان، وظیفه‌بگیران، مشترکان صندوق‌های بازنشستگی کشوری و لشکری و سایر صندوق‌های بازنشستگی وابسته به دستگاه‌های اجرایی از ۱۸ درصد به ۲۰ درصد.

- تغییر عبارت «حداقل مبلغ حکم کارگزینی حقوق بگیران، حداقل حقوق و مزایای مستمر شاغلان» به «حداقل حقوق و مزایای مستمر شاغلان».
  - حذف سه هزار (۳۰۰۰) امتیاز موضوع ماده واحده قانون اصلاح قانون بودجه ۱۴۰۱ کل کشور و ترمیم حقوق کارکنان و بازنشستگان کشوری و لشکری.
  - تعیین حداقل مبلغ مندرج در حکم کارگزینی و قرارداد منعقد شده ماهانه حقوق بگیران به میزان ۱۰ میلیون تومان و برای مستمری والدین شهدا به میزان یک و نیم برابر این رقم.
  - تعیین حداقل حکم حقوق بازنشستگان و وظیفه بگیران مشمول صندوق بازنشستگی کشوری و سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح و سایر صندوق های وابسته به دستگاه های اجرایی متناسب با سنوات خدمت به میزان ۹ میلیون تومان.
  - تعیین حداقل دریافتی ماهانه سربازان وظیفه مجرد مشغول در مناطق غیر عملیاتی معادل ۶۰ درصد حداقل دریافتی پایور، در مناطق عملیاتی معادل ۷۵ درصد حداقل دریافتی پایور و حداقل دریافتی ماهانه سربازان وظیفه متأهل بدون فرزند معادل ۹۰ درصد حداقل دریافتی پایور.
  - بند ب بدون تغییر: پرداخت کمک معیشت ماهانه توسط بنیاد شهید و امور ایثارگران، سازمان بهزیستی کشور و وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح به جانبازان و آزادگان معسر غیر حالت اشتغال فاقد شغل و درآمد، افراد تحت تکفل قانونی جانبازان متوفی فاقد شغل و درآمد و رزمندگان معسر فاقد شغل و درآمد و معلولان شدید و خیلی شدید و فاقد شغل و درآمد.
- بند پ:
- تغییر سقف خالص پرداختی متوسط ماهانه از ۶۵ میلیون تومان به هفت برابر حداقل حکم کارگزینی.
  - مستثنی شدن کارانه گروه پزشکی، فوق العاده خاص پزشکان شاغل در سازمان پزشکی قانونی کشور، حق اشعه پرتوکاران سازمان انرژی اتمی، حق تحقیق، حق التألیف و حق داوری، راهنمایی و مشاوره پایان نامه ها و رساله ها و حق التدریس صرفاً اعضای هیئت علمی، حق محرومیت از مطب (تمام وقت جغرافیایی)، اعضای هیئت علمی بالینی تمام وقت جغرافیایی و عیدی پایان سال و همچنین بیمه بازنشستگی ایثارگران و معافیت مالیاتی موضوع مواد (۳۷) و (۵۶) قانون جامع خدمات رسانی به ایثارگران از حکم این بند.
- بند ت بدون تغییر: موضوع پاداش پایان خدمت و بخشی از هزینه های ضروری به کارکنان.
- بند ث: تغییر عبارت «سقف معافیت مالیاتی و نرخ مالیات بر مجموع درآمد اشخاص حقیقی» به عبارت «سقف معافیت مالیاتی و نرخ مالیات بر مجموع درآمد حقوق کارکنان دولتی و غیردولتی».
- بند ج بدون تغییر: موضوع الزام تأمین اعتبار هرگونه تصویب نامه، بخشنامه، دستورالعمل، تغییر تشکیلات، طبقه بندی مشاغل و همچنین مصوبات هیئت های امناء و نظایر آن از سازمان برنامه و بودجه کشور.

بند چ بدون تغییر: موضوع الزام پرداخت کلیه پرداخت‌های مستمر و غیرمستمر نقدی و غیرنقدی به کلیه شاغلان و بازنشستگان از هر یک از منابع و حساب‌های دولتی و متعلق به دولت، به تفکیک شماره ملی با اختصاص شناسه یکتای پرداخت کارکنان دولت.

بند ح بدون تغییر: موضوع الزام کلیه دستگاه‌های اجرایی برای درج تمامی پرداخت‌های ماهانه به کارکنان خود فقط در یک سند (فیش).

بند خ: به‌کارگیری معلمان بازنشسته (تا ۲۴ ساعت در هفته) و افراد دارای سابقه خرید خدمتی و حق‌التدریسی در وزارت آموزش و پرورش و آموزشیاران و آموزش‌دهندگان نهضت سوادآموزی، مدرسین طرح امین و معلمان قرآنی به صورت حق‌التدریسی توسط وزارت آموزش و پرورش در صورت نیاز و بدون هماهنگی با سازمان اداری و استخدامی کشور و سازمان برنامه و بودجه کشور.

بند الحاقی ۱: تأدیه بدهی قطعی حسابرسی دولت به سازمان تأمین اجتماعی و متناسب‌سازی حقوق و نیز حفظ قدرت خرید بازنشستگان تأمین اجتماعی، حداقل به میزان ۱۷۰ هزار میلیارد تومان.

بند الحاقی ۲: اعمال فوق‌العاده خاص به میزان یک و نیم (۱/۵) برابر مجموع حق شغل و حق شاغل در احکام کارکنان وزارت کشور، سازمان‌های تابعه و وابسته و استانداری‌های سراسر کشور و ۳،۰۰۰ امتیاز برای کارمندان مشمول قانون مدیریت خدمات کشوری و معادل ریالی این امتیاز برای کارمندان مشمول قانون نظام هماهنگ پرداخت کارکنان دولت تحت عنوان فوق‌العاده خاص در احکام کارگزینی و یا قراردادهای آنها.

بند الحاقی ۳: افزایش مستمری مددجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی کشور به میزان سی درصد.

۲- نکاتی در خصوص مقایسه تغییرات ایجاد شده

در مجموع لایحه بودجه با ۱۵ تبصره به مجلس ارسال گردید که در طی فرایند تصویب در مجلس ۳۵ الحاقیه به آن اضافه شده است.

در حین تصویب لایحه بودجه ۲ بند به تعداد بندهای ذیل ۱۵ تبصره اضافه و ۳ بند نیز حذف گردید که در نهایت قانون بودجه به ۹۱ بند رسید.

از ۹۲ بند اولیه لایحه که توسط دولت به مجلس ارسال شده بود، در بیش از ۵۳ بند تغییراتی ایجاد شده که بیش از ۲۰ مورد آن لحاظ کردن توضیحات و جزئیات بسیار زیاد اجرایی است.

حدود ۳۶ بند از بندهای ۹۱ گانه دارای تغییراتی از جنس افزایش بار مالی دولت در اجرای بودجه و یا مواردی هستند که درآمدهای دولت را متأثر می‌سازند.

بندهای ۹۲ گانه لایحه بودجه خود شامل جزئیاتی (جزء) بوده که در حین تصویب بیش از ۷۴ جزء به آن اضافه شده و حتی ۸ زیر جزء هم به آن افزوده شده است.

کمترین میزان تغییر در متن لایحه مربوط به تبصره‌های ۱۱ و ۱۲ بوده و بیشترین تغییرات نیز در تبصره‌های ۷ رخ داده است.

به تبصره ۲ بیش از ۲ بند و ۲۷ جزء اضافه گردیده است. پس از آن تبصره‌های ۳ و ۷ نیز به هر کدام ۱۴ جزء اضافه شده است.

بیشترین میزان الحاقیه‌ها مربوط به تبصره ۳ با ۱۲ الحاقیه می‌باشد.

تغییرات فراوان در لایحه بودجه می‌تواند به عوامل متعددی برگردد. در ادامه برخی از عوامل مهم که می‌توانند باعث تغییرات بیش از حد در لایحه بودجه در مجلس شوند، ارائه گردیده است.

۱- تغییرات سیاسی (اقتصاد سیاسی بودجه): تغییرات در فراگیری سیاسی و ترکیب قوا و نمایندگان در مجلس می‌تواند باعث تغییرات زیادی در لایحه بودجه شود. تغییرات سیاسی شامل تغییر دولت، انتخابات و تغییرات در کمیسیون‌ها و فراقسیون‌ها است. در ایران در برخی مواقع از جمله در زمان تغییر نمایندگان مجلس و یا در انتهای دوره نمایندگی این افراد و یا ترکیب نمایندگان در مجلس و نوع دیدگاه اقتصادی آنان برای حل مسائل کشور و مهم‌تر از همه سهم طلبی برخی از نمایندگان از بودجه برای اهداف خاص حوزه انتخابیه باعث ایجاد تغییرات در لایحه بودجه می‌شود. نمایندگان مجلس ممکن است با توجه به نیازها و فشارهای سیاسی و اجتماعی، تغییراتی در لایحه بودجه ایجاد کنند. این فشارها ممکن است شامل نیازهای بخش‌های خاص جامعه، نیازهای منطقه‌ای یا فشارهای منطقه‌ای و حتی تعدیل‌های سیاسی باشد. نمایندگان جهت حفظ منافع منطقه، تلاش می‌کنند که تغییراتی را در لایحه بودجه ایجاد نمایند.

- ۲- تغییر در عوامل اقتصادی: تغییرات در عوامل اقتصادی ممکن است نیازمند تعدیل لایحه بودجه باشد. به عنوان مثال، نوسانات قیمت نفت، تجارت بین‌المللی، نرخ ارز و شرایط اقتصادی کلان می‌تواند تغییراتی در درآمدها و هزینه‌های بودجه ایجاد کند.
- ۳- اولویت‌های جدید: در برخی موارد، اولویت‌های جدید و نیازمندی‌های فوری می‌توانند تغییراتی در لایحه بودجه ایجاد کنند. به عنوان مثال، بروز بحران‌های طبیعی، بحران‌های امنیتی یا نیازهای اجتماعی و بهداشتی جدید می‌تواند تغییراتی در طرح‌ها و بودجه ایجاد نماید.
- ۴- الگوی سوء مدیریت مالی: وجود الگوهای سوء مدیریت مالی در دولت می‌تواند عاملی برای تغییرات فراوان در لایحه بودجه باشد. این الگوها ممکن است شامل تخصیص نامناسب منابع، هدر رفت و فساد مالی، عدم حسابرسی قوی، عدم تدوین بودجه مبتنی بر اطلاعات و داده‌های دقیق و سیاست‌های بودجه‌ای ناسازگار با واقعیت باشد.
- ۵- تأثیر گروه‌های تأثیرگذار: نمایندگان مجلس و حتی افراد و گروه‌های تأثیرگذار مانند سازمان‌ها، شرکت‌ها و نهادهای مختلف ممکن است برای تحقق منافع و تأمین منابع بیشتر، تلاش کنند تا تغییراتی در لایحه بودجه ایجاد نمایند. این تأثیرگذاران ممکن است در فرایند تصمیم‌گیری بودجه نقش مؤثری داشته باشند.
- ۶- ممانعت از توافق و همکاری: عدم توافق و همکاری میان قوا و نمایندگان مجلس می‌تواند باعث تغییرات فراوان در لایحه بودجه شود. سیاست‌های بودجه‌ای ممکن است مورد اختلاف قرار گیرند و نمایندگان با هدف حفظ منافع و اولویت‌های خود، تغییرات بسیاری را در بودجه ایجاد کنند.
- ۷- عدم باور یا ضعف در برنامه‌ریزی بلندمدت: نبود برنامه‌ریزی درازمدت و راهبردی برای توسعه و اولویت‌بندی منابع موجود ممکن است باعث تغییرات فراوان در لایحه بودجه شود. در صورتی که لایحه بودجه بر اساس اهداف و رویکردهای مشخص تهیه نشده باشد، تمایل به تغییرات و تعدیل‌ها بیشتر خواهد بود.
- درنهایت، لازم به ذکر است که همه این عوامل ممکن است با هم ترکیب شده و به تغییرات فراوان در لایحه بودجه منجر شوند. برای تقلیل این تغییرات ناگهانی و مفرط، توافق و همکاری بیشتر، شفافیت بیشتر در فرایند تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی درازمدت و مدیریت کارآمد منابع مالی لازم است. تغییرات در لایحه بودجه به‌طور کلی نشان‌دهنده فرایند دینامیک و تعاملی بین قوا و نمایندگان مجلس است. این تغییرات می‌توانند در جهت بهبود و بهینه‌سازی بودجه عمل کنند؛ اما به دلیل ناتوانی در توافق و همکاری نیز، ممکن است به چند باره کاری و ناسازگاری در بودجه منجر شوند.

۳- ارتباط لایحه بودجه با برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت

اهمیت پرداختن به ارتباط برنامه و بودجه به علت متأثر شدن مؤلفه‌های کلان اقتصادی از سیاست‌های ناگهانی و بدون کارشناسی، چه در حوزه بودجه‌ریزی و چه در تدوین برنامه‌های توسعه‌ای بدون در نظر گرفتن واقعیت‌های حال حاضر، کشور را از مسیر توسعه دور و روند بهبود را سخت‌تر می‌گرداند (نوبری، ۱۴۰۰: ۱۴-۴).

یکی از مهم‌ترین چالش‌هایی که سازمان برنامه و بودجه سال گذشته با آن مواجه بود، همزمانی تهیه و تدوین لایحه بودجه و لایحه برنامه هفتم پیشرفت می‌باشد و همین تلاقی‌ها در برنامه‌های زمانی تدوین این دو سند با محدودیت‌های کارشناسی موجود و محدودیت‌های زمانی که گاه و بیگاه توسط نهادهای مختلف اعلام می‌شد، باعث گردید که با شتاب‌زدگی فراوانی در بازه زمانی محدود، لایحه برنامه به مجلس شورای اسلامی ارسال شود و همین امر نیز باعث گردید که در فرایند تصویب این لایحه در دولت و رفت و برگشت‌های آن با مجلس دگرگونی‌هایی نسبت به نسخه اولیه آن مشاهده شود. با وجود همه این موضوعات در سال جاری قانون برنامه در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید و به شورای نگهبان ارسال شد. همزمان که دولت درگیر انجام برخی اصلاحات در تعدادی از مواد برنامه و یا دفاع از آنها در کمیسیون‌های مجلس بود، تدوین لایحه بودجه ۱۴۰۳ در دستور کار سازمان برنامه و بودجه قرار گرفت و همین امر باعث گردید سازمان برنامه که در این میان دچار تغییراتی در ساختار تشکیلاتی شده و برخی امور و معاونت‌ها از یکدیگر منفک گردید و معاونت‌ها و امور جدیدی در این سازمان شکل گرفت تا بتوان لایحه بودجه‌ای را تنظیم نماید که در تمامی تبصره‌های ۱۵ گانه آن ردی از اجرایی شدن برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت موجود باشد.

جدول ۱: بررسی ارتباط تبصره‌های لایحه بودجه با لایحه برنامه هفتم پیشرفت

تبصره‌های بودجه ۱۴۰۳	مواد مورد اشاره از لایحه برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت
تبصره ۱: انتشار اوراق مالی اسلامی و تأمین مالی خارجی	ماده ۳- تقویت تأمین منابع مالی تولید ماده ۱۳- نظم‌بخشی و انسجام بودجه ماده ۱۶- مدیریت دارایی‌ها و ارتقای شفافیت دارایی دستگاه‌های اجرایی ماده ۲۷- به منظور افزایش سهم مالیات در بودجه عمومی کشور ماده ۴۶- مدیریت و کاهش شدت انرژی ماده ۴۸- تحقق سیاست‌های کلی از جمله رشد اقتصادی، اجرای طرح‌های عظیم اقتصادی ملی، پیشران، روزآمد و مبتنی بر آینده‌نگری و تکمیل زنجیره ارزش و جهش اقتصادی
تبصره ۲: توسعه اشتغال	ماده ۶- توسعه اشتغال به‌ویژه اشتغال‌های حاصل از ایجاد کسب و کارهای خرد خانگی و کارگاه‌های خرد و کوچک با اولویت استقرار در مناطق محروم و روستایی
تبصره ۳: بودجه	ماده ۱۳- نظم‌بخشی و انسجام بودجه ماده ۲۴- نظم‌بخشی به تعهدات و تأدیه بدهی‌های دولت
تبصره ۴: نفت و روابط مالی آن با دولت / صندوق توسعه ملی	ماده الحاقی ۱۴- اختصاص ماهانه حداقل شصت درصد (۶۰٪) از عواید حاصل از صادرات و فروش داخلی کلیه محصولات فرعی گازی از جمله اتان، پروپان، بوتان، پنتان و گوگرد و میعانت گازی را صرفاً به حساب «سرمایه‌گذاری نفت و گاز کشور»

تبصره‌های بودجه ۱۴۰۳	مواد مورد اشاره از لایحه برنامه پنج‌ساله هفتم پیشرفت
	<p>ماده ۱۵- مولدسازی ذخایر نفت و گاز کشور، سرعت بخشی به توسعه میادین نفت و گاز و اصلاح رابطه مالی دولت با شرکت ملی نفت ایران</p> <p>ماده ۴۲- اهداف کمی سنجه‌های عملکردی انرژی (نفت و گاز)</p> <p>ماده ۴۴- تولید حداکثری و در راستای توسعه (سیاست) دیپلماسی انرژی و حضور در بازارهای بین‌المللی و مقاوم سازی اقتصاد</p> <p>ماده ۴۶- مدیریت و کاهش شدت انرژی</p> <p>ماده ۱۰۲- افزایش توان بازدارندگی، پیش‌کنشگری و دفاعی کشور در تراز قدرت منطقه‌ای و تأمین منافع و امنیت ملی، هم‌افزایی بین قابلیت‌ها و ظرفیت‌های صنایع دفاعی با سایر حوزه‌های صنعتی و استفاده حداکثری از سرریز فناوری‌های بخش دفاع به بنگاه‌های اقتصادی و فناوری کشور و بهره‌گیری از ظرفیت‌های ملی در نظام نوآوری و زنجیره تأمین دفاعی و دامن‌نظوره سازی آنها</p>
تبصره ۵: حوادث غیرمترقبه	<p>ماده ۳۰- اهداف کمی سنجه‌های عملکردی نظام تأمین اجتماعی، سیاست‌های حمایتی و توزیع عادلانه درآمد</p> <p>ماده ۳۲- امنیت غذایی و ارتقای تولید محصولات کشاورزی</p>
تبصره ۶: مالیات و عوارض	<p>ماده ۲۷- به منظور افزایش سهم مالیات در بودجه عمومی کشور</p> <p>ماده ۹۹- ارتقای بهره و اثربخشی منابع آموزش عالی، پژوهش و فناوری، افزایش شتاب پیشرفت علمی، فناوری و نوآوری</p>
تبصره ۷: آب و انرژی	<p>ماده ۳۳- فزایش ضریب خودکفایی و بهره‌برداری بهینه و یکپارچه از منابع و عوامل تولید، به‌ویژه منابع آب و خاک و نیز بهبود معیشت کشاورزان، روستاییان و عشایر</p> <p>ماده ۴۰- حفظ منابع آبی، تعادل بخشی و مهار افت سطح آب‌های زیرزمینی و جلوگیری از اضافه برداشت از منابع آبی کشور</p> <p>ماده ۴۶- مدیریت و کاهش شدت انرژی</p>
تبصره ۸: هدفمندی یارانه‌ها	<p>ماده ۳۱- توسعه عدالت اقتصادی و بهبود توزیع درآمد</p>
تبصره ۹: صنعت، معدن، تجارت	<p>ماده ۷- تحقق اهداف کمی اهداف کمی سنجه‌های عملکردی اصلاح نظام بانکی و مهار تورم</p> <p>ماده ۲۷- به منظور افزایش سهم مالیات در بودجه عمومی کشور</p>
تبصره ۱۰: مسکن و شهرسازی و حمل‌ونقل	<p>ماده ۳- تقویت تأمین منابع مالی تولید</p> <p>ماده ۵۰- زمینه‌سازی و تسهیل دسترسی به مسکن مناسب به‌ویژه برای افراد واجد شرایط و در راستای ارتقای کمی و کیفی سکونت</p> <p>ماده ۵۶- اهداف کمی سنجه‌های عملکردی گذر (ترانزیت) و اقتصاد دریا محور</p> <p>ماده ۵۷- نظم‌بخشی و ایجاد انسجام در مدیریت گذر (ترانزیت) و آماد و پشتیبانی (لجستیک) بین‌الملل</p>
تبصره ۱۱: ارتباطات و فناوری اطلاعات	<p>ماده ۶۶- افزایش سهم اقتصاد رقومی (دیجیتال) از تولید ناخالص ملی</p> <p>ماده ۹۹- ارتقای بهره و اثربخشی منابع آموزش عالی، پژوهش و فناوری، افزایش شتاب پیشرفت علمی، فناوری و نوآوری</p>
تبصره ۱۲: علوم و تحقیقات	<p>ماده ۹۹- ارتقای بهره‌وری و اثربخشی منابع آموزش عالی، پژوهش و فناوری، افزایش شتاب پیشرفت علمی، فناوری و نوآوری</p>
تبصره ۱۳: فرهنگ و ارشاد اسلامی	<p>ماده ۷۴- اهداف کمی سنجه‌های عملکردی ارتقای فرهنگ عمومی و رسانه</p>
تبصره ۱۴: جرائم، صندوق و خسارات بدنی	<p>ماده ۱۰۳- تقویت زیرساخت‌ها و بهینه‌سازی سازوکارهای عمومی و دستگاهی برای مصون‌سازی و ارتقای تاب‌آوری و کاهش آسیب‌پذیری زیرساخت‌ها و سرمایه‌های ملی، صیانت و حفاظت از منافع ملی و مردم در قبال تهدیدات متصور اعم از رایانیکی (سایبری)، زیستی، شیمیایی و پرتوی، الکترومغناطیس و نظامی با اولویت پدافند غیرعامل</p>
تبصره ۱۵: حقوق و دستمزد	<p>ماده ۱۷- افزایش درآمدهای دولت</p> <p>ماده ۱۸- کاهش هزینه‌های جاری، ارتقای بهره منابع و ارتقای شفافیت در هزینه کرد دستگاه‌های اجرایی</p>

با وجود اینکه در لایحه تقدیمی دولت در متن تبصره‌ها به موادی از قانون برنامه پنج‌ساله هفتم توسعه اشاره شد؛ اما به دلیل عدم ابلاغ آن در حین تصویب، در مجلس عبارات ارجاعی به قانون برنامه حذف گردید. در مجموع در متن لایحه بودجه ۱۴۰۳ به بیش از ۲۹ ماده قانون برنامه هفتم و وظایف دولت و هدف‌گذاری‌های انجام شده در آن اشاره گردید که گام بسیار مثبتی در اجرایی شدن این برنامه است.

همان‌گونه که در جدول ۱ نیز به آن اشاره شده تمامی مفاد تبصره‌های ذیل ماده واحده لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ به نوعی در پی محقق ساختن برخی احکام لایحه برنامه هفتم پیشرفت است. با مقایسه احکام مندرج در لایحه بودجه سال آتی و احکام برنامه هفتم توسعه (به شرح جدول پیوست) می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

- فصل دوم لایحه برنامه هفتم پیشرفت به اصلاح نظام بانکی توجه دارد و قطعاً این امر فراتر از لحاظ نمودن چند تبصره ذیل ماده واحده بودجه بوده و مستلزم بازنگری در ساختار مالی نظام بانکی و افزایش نظارت بر بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی می‌باشد؛ بنابراین نپرداختن به این موارد مهم یا اشاره مختصر به آن در لایحه قابل توجیه است.
- با وجود اینکه تبصره دوم لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ به توسعه اشتغال می‌پردازد؛ اما در راستای بهبود فضای کسب‌وکار، تولید و مردمی‌سازی اقتصاد که در فصل اول لایحه برنامه به آن پرداخته است، تغییرات خاصی نسبت به احکام و مواد قانونی بودجه سنوات قبل مشاهده نمی‌شود. بدیهی است در این مورد به لحاظ اینکه بخش عمده اقتصاد ایران متأثر از بخش دولتی است، زمینه‌سازی برای بهبود مستمر فضای کسب‌وکار و توجه به این مهم بسیار ضروری می‌باشد.
- در حوزه اصلاح ساختار بودجه که فصل سوم لایحه برنامه هفتم به آن پرداخته است، تغییر قابل توجهی در ساختار لایحه تقدیمی دولت به مجلس یا اقدام ویژه‌ای که نشان‌دهنده برنامه خاص دولت برای این امر باشد، مشاهده نمی‌شود.
- یکی از مهم‌ترین معضلات و چالش‌هایی که دولت در سال‌های اخیر با آن روبه‌رو بوده است، بحث صندوق‌های بازنشستگی و تحمیل بار مالی بسیار زیاد بر بودجه عمومی و تأثیر آن در ایجاد کسری بودجه می‌باشد؛ اما در لایحه بودجه برنامه خاصی برای حل کوتاه‌مدت و میان‌مدت این معضل وجود ندارد. کما اینکه در فصل پنجم برنامه هفتم به صراحت در قالب ماده ۲۹ وظایفی را برای دولت در نظر گرفته است.
- در تبصره هفتم لایحه بودجه که به موضوع آب و انرژی پرداخته است در خصوص نظام مدیریتی آب و بهبود نظام تصمیم‌گیری، استقرار حکمرانی مطلوب منابع آب کشور، ایجاد وحدت رویه در انجام امور مربوط به اجرای سیاست‌ها و مدیریت به‌هم‌پیوسته منابع و مصارف آب در سطح ملی و حوضه‌های آبریز توجهی نشده است. برای تدبیر در خصوص یکی از مهم‌ترین چالش‌های ملی لازم است همان‌گونه که در

برنامه هفتم پیشرفت در قالب فصل هشتم و مواد قانونی ۳۷ تا ۴۱ به نظام مدیریت یکپارچه منابع آب پرداخته است، در اینجا نیز اقدامات مشخص دستگاه‌های اجرایی برای عملیاتی شدن هدف‌گذاری برنامه پنج‌ساله مورد توجه قرار گیرد. البته به نظر می‌رسد متولیان اصلی این حوزه و دستگاه‌های ذیل آن بیشتر اقداماتشان در بودجه شرکت‌های دولتی منعکس می‌شود؛ اما به لحاظ حفظ یکپارچگی مدیریت منابع آب در کشور، برخی مواد قانونی که اختیارات مالی این نهادها را تقویت می‌کند، مورد اشاره قرار می‌گرفت.

— در حوزه انرژی نیز مانند حوزه آب همان ایرادات وارد است و بلکه به لحاظ حجم بسیار بالای یارانه‌ای که در این بخش پرداخت می‌شود و نیازمند بهبود نظام تصمیم‌گیری و ارتقای بهره‌وری است؛ اما برنامه مشخصی که نشان‌دهنده بهبود نظام راهبری انرژی در کشور باشد در قانون بودجه منعکس نشده است.

— در حوزه مسکن که یکی از دغدغه‌های اصلی آحاد جامعه است دولت فارغ از نتیجه‌بخشی، اقدامات بسیاری را در حوزه‌های مسکن حمایتی و مسکن روستایی، بافت فرسوده و تأمین منابع مالی در بخش ساخت و ساز آغاز کرده است؛ اما به لحاظ اینکه هم در برنامه هفتم و هم در لوایح بودجه بسیاری از پارامترها به صورت جزیره‌ای برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری می‌گردند همین امر باعث شده اقدامات ارزنده دولت با افزایش افسارگسیخته تورم بی‌ثمر مانده و دستیابی به یکی از نیازهای اساسی و اصلی افراد بسیار دشوار گردد.

— یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های ژئوپلیتیکی، قرارگیری بر شاهراه‌های مواصلاتی و کریدورهایی است که رونق تجارت و پیامدهای مثبت آن را برای کشور به ارمغان خواهد آورد. اهمیت این موضوع در کنار ابلاغ سیاست‌های توسعه دریامحور توسط مقام معظم رهبری در این است که باید بخش عمده‌ای از نظام برنامه‌ریزی را تحت‌الشعاع قرار داده و به عنوان یکی از مهم‌ترین اولویت‌های دستگاه‌های اجرایی ذینفع قرار گیرد. لایحه بودجه با وجود تأکید مواد قانونی ۵۶ تا ۶۳ لایحه برنامه هفتم پیشرفت کشور، اشاره و توجه چندانی در این خصوص نداشته است.

— همچنین بخش‌هایی مانند سلامت، میراث فرهنگی و گردشگری، صنایع دستی و ارتقا نظام آموزشی، ارتقای نظام علمی و فناوری و پژوهشی و اصلاح نظام اداری به لحاظ اهمیت و تأثیرپذیری از سرمایه‌گذاری دولت باید مورد توجه خاصی در لوایح بودجه سنواتی قرار گیرد. اهمیت این بخش‌ها در سال‌های قبل به گونه‌ای بوده که دولت منابعی را به هر یک از بخش‌ها به طور جداگانه اختصاص داده و یا الزاماتی برای دستگاه‌های اجرایی در تبصره‌ها تعریف کرده است.

۴- جمع‌بندی و ارائه پیشنهادها

- تدوین لایحه بودجه یک فرایند پیچیده است که نیازمند دقت، تجربه و شفافیت می‌باشد. بودجه سندی برای رفع تمامی مشکلات قانونی دستگاه‌های اجرایی یا رفع خلأهای قانونی موضوعات مختلف نیست و قرار است به عنوان یک نقشه مالی راهبری کننده دولت در اجرای برخی اقدامات مشخص با هزینه معینی و به منظور هدف بلندمدت‌تری باشد؛ بنابراین اعمال تغییرات عمده در ساختار این سند و گنجاندن مواد قانونی مختلف که هر کدام حکم تبصره قوانین خاصی را ایفا می‌کنند و همین‌طور اشاره به دستورالعمل‌های اجرایی یا مجموعه اقداماتی که نه به بعد منابع و نه بعد مصارف بودجه مرتبط هستند، در انضباط مالی دولت اختلال ایجاد می‌کند.
- برای تدوین بهتر لایحه بودجه، شفافیت در فرایند تصمیم‌گیری حائز اهمیت است. باید تمامی مراحل تدوین بودجه، از جمع‌آوری اطلاعات تا ارزیابی گزینه‌ها، در دسترس عموم قرار گیرد. اطلاعات مربوط به درآمدها و هزینه‌ها، اولویت‌ها و سیاست‌های بودجه‌ای باید به صورت دقیق و شفاف منتشر شوند. تعدد ذی‌نفعان گوناگون بودجه و استفاده برخی نهادها از بودجه عمومی سبب گردیده که لایه‌هایی از نظام حکمرانی بودجه از تدوین تا تصویب و اجرا و نظارت دچار تعارض منافع عدیده‌ای شود.
- در برخی موارد با وجود اینکه دولت لایحه بودجه را تنظیم می‌نماید و تمامی ارکان آن موظفانند در دفاع از ماده واحده و ارقام و پیوست‌ها در کمیسیون‌ها تلاش مضاعفی به خرج دهند؛ اما شواهدی نیز وجود دارد برخی از دستگاه‌های اجرایی که در درج ارقام مورد نظر خود یا لحاظ تبصره خاصی ناکام مانده‌اند تا آخرین لحظه تصویب قانون بودجه و حتی در برخی سال‌ها در مرحله ابلاغ آن نیز نفوذ نموده و تغییرات مورد نظر خود را پیگیری باشند.
- تدوین بودجه بر مبنای چارچوب میان‌مدت مخارج دولت^۱ یکی از جمله اقداماتی است که می‌تواند در راستای اتصال بودجه به برنامه‌های پنج‌ساله، گام مثبتی باشد. بودجه‌ریزی در یک چارچوب زمانی کوتاه‌مدت می‌تواند باعث ناتوانی در برنامه‌ریزی منابع و اولویت‌بندی صحیح آنها شود. بنابراین، تدوین لایحه بودجه باید با توجه به اهداف درازمدت کشور صورت پذیرد تا توسعه پایدار و استفاده مؤثر از منابع مالی ممکن گردد. این امر از یک‌سو اتصال گام‌های اجرایی دستگاه‌ها در تحقق اهداف توسعه را به دنبال داشته و از سوی دیگر یک نظارت مستمر بر انحراف سالانه را میسر می‌سازد که زمینه رفع آن را بلافاصله در سال بعد به دلیل بازخوردهای آنی فراهم می‌کند. پس از تصویب و اجرای بودجه، باید عملکرد آن به طور مستمر و دقیق ارزیابی شود. بر اساس نتایج ارزیابی، تغییرات مورد نیاز می‌تواند در لایحه بودجه سال‌های بعد اعمال شود و به این ترتیب قابلیت بهبود و بهینه‌سازی بودجه افزایش خواهد یافت.

1. Medium Term Expenditure Framework (MTEF)

- عدم توجه به مسئله تحریم‌ها و محدودیت‌های ناشی از آن به عنوان پس‌زمینه تمام مسائل برای ارائه راهکارهای دقیق و اجرایی جهت حل مسائل اساسی کشور در برنامه‌های توسعه و بودجه‌های سالانه مورد توجه قرار گیرد.
- عدم توجه به بحث اصلاح ساختاری بودجه که در سیاست‌های کلی برنامه و سایر اسناد به آن اشاره شده است؛ اما لایحه بودجه همچنان مانند گذشته با همان اسلوب‌های قبل تدوین گردیده است.
- بحث ساماندهی شرکت‌های دولتی که یکی از مباحث مهم کشور است کماکان در قالب چند بند و یک تبصره به آن اکتفا شده است.
- مولدسازی و فروش دارایی‌ها و اموال مازاد دولت که با پیشنهاد رؤسای قوای سه‌گانه و موافقت رهبر معظم انقلاب اسلامی یک کمیته ۷ نفره مأموریت پیدا کرد تا اموال، املاک و دارایی‌های دولت را به منظور تأمین بودجه مورد نظر دولت در کمترین زمان ممکن به فروش برساند. با وجود اینکه در لایحه و قانون بودجه ۱۴۰۲ نقشی اساسی را در تأمین منابع ایفا می‌نمود و با توجه به انتقادات زیادی که به آن وارد بود به لحاظ عدم تحقق درآمدهای پیش‌بینی‌شده، بودجه را نیز با چالش بسیاری مواجه کرد؛ همین عامل باعث گردید در لایحه بودجه تنظیم شده برای سال آینده کمتر به تجهیز منابع از این شیوه اتکا شود.
- کسری بودجه کماکان یکی از چالش‌های اساسی کشور است که خود زاینده تورم مزمن در کشور خواهد بود. البته وجود تورم ممکن است دستیابی به برخی ارقام پیش‌بینی‌شده در حوزه درآمدها (علی‌الخصوص درآمدهای مالیاتی) را محقق کند؛ اما به دلیل کاهش شدید قدرت خرید اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی سرمایه‌ای در انتها منجر به نارضایتی کارکنان دولت و افرادی که حقوق ثابتی دارند، خواهد شد و نابسامانی و عدم تکمیل طرح‌های عمرانی نیز به دلیل بالا رفتن بیش از اندازه هزینه‌های تکمیل پروژه‌ها از دیگر عواقب تورم‌های بالا در کشور خواهد بود. قطعاً زمانی که در راستای پوشش ارقام مصارف مجبور شویم در سمت منابع، بیش برآوردی داشته باشیم خود عامل جدی برای عدم تحقق برنامه‌های توسعه کشور خواهد بود.
- برنامه‌ریزی بودجه باید بر اساس الزامات و نیازهای کشور انجام شود و نباید به تعیین هدف‌های سطحی بسنده کند. تخصیص منابع برای بخش‌هایی که نمی‌توانند نقش پیشران را در اقتصاد ایفا نمایند آن هم در شرایطی که کشور دچار محدودیت‌های مختلف درآمدی است و بخش عمده مصارف نیز به مصارف هزینه‌ای دولت اختصاص می‌یابد و بخش اندکی صرف سرمایه‌گذاری‌های دولت می‌شود قطعاً تعیین اولویت‌ها، بسیار حائز اهمیت است.
- هم‌راستایی تمام تبصره‌ها با اهداف اقتصادی دولت یکی دیگر از چالش‌های بودجه سنواتی کشور می‌باشد. برای تدوین یک لایحه بودجه پایدار، لازم است که تورم از طریق سیاست‌های مناسب کنترل شود. نظارت

و کنترل مقدار پول در جریان، مدیریت مناسب تسهیلات پرداختی به بخش‌های مختلف تولیدی و فعالان اقتصادی در زمانی که از نظر نظارتی دچار ضعف‌های عملکردی هستیم، بسیار حائز اهمیت است. از دیگر سوء، برآورد مقادیر بالای مالیات‌ها یا دادن معافیت‌های گوناگون یا وضع کف یا سقف در موضوعات مختلف مالی در تبصره‌ها بدون توجه به آثار اقتصادی آن در بودجه خود می‌تواند تبدیل به معضلات جدیدی در کشور شود.

— فقدان یک نظام ارزیابی و استفاده از بازخوردهای اجرا و پیاده‌سازی قوانین بودجه و برنامه‌های توسعه یکی از مهم‌ترین ایراداتی است که به نظام برنامه‌ریزی توسعه کشور وارد است. هرچند سالانه گزارش‌های تفریغ بودجه و یا گزارش‌های موردی از تأثیر پیاده‌سازی سیاست‌های خاصی توسط دولت در جامعه و اقتصاد منتشر می‌شود لیکن هیچ‌وقت در زمان تدوین لوایح به تجربیات و درس آموخته‌های قبلی توجهی نمی‌شود. قطعاً با رفع این معضل و تعریف فرایندهای مشخص نظارتی دارای بازخورد، نتایج بسیار بهتری را از صرف همین منابع مالی موجود انتظار خواهیم داشت.

منابع

- لایحه برنامه هفتم پیشرفت ارسالی مجلس شورای اسلامی به شورای نگهبان.
لایحه بودجه ۱۴۰۳ ارسالی دولت به مجلس شورای اسلامی.
لایحه بودجه ۱۴۰۳ ارسالی مجلس شورای اسلامی به شورای نگهبان.
نوبری، فرزانه (۱۴۰۰). راهبردهای تقویت ارتباط بین بودجه و برنامه‌های توسعه، امنیت اقتصادی، سال نهم، شماره ۸ (۹۱)، ۴-۱۴.

جدول ۲: موضوعات مواد قانونی برنامه هفتم پیشرفت

ماده ۱- تعاریف و اختصارات	تعاریف و اختصارات	
ماده ۲- تحقق اهداف کمی	رشد اقتصادی	فصل ۱- رشد اقتصادی
ماده ۳- تقویت تأمین منابع مالی تولید	تجهیز منابع	
ماده ۴- بهبود محیط کسب و کار و تقویت تولید	محیط کسب و کار	
ماده ۵- مردمی سازی اقتصاد، جلب مشارکت بخش خصوصی و کاهش تصدی های دولت و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی	مردمی سازی اقتصاد	
ماده ۶- توسعه اشتغال، به ویژه اشتغال های حاصل از ایجاد کسب و کارهای خرد خانگی و کارگاه های خرد و کوچک با اولویت استقرار در مناطق محروم و روستایی	اشتغال	
ماده ۷- تحقق اهداف کمی سنجه های عملکردی اصلاح نظام بانکی و مهار تورم	اهداف کمی	
ماده ۸- ساختار مالی نظام بانکی	ساختار مالی نظام بانکی	
ماده ۹- اعمال نظارت کامل و فراگیر بر بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی، ساماندهی مؤسسات و بازارهای غیرمتشکل پولی و ارتقای شفافیت و سلامت و کاهش نسبت مطالبات غیر جاری به تسهیلات	نظارت بر بانکها و مؤسسات اعتباری غیربانکی و بازارهای غیرمتشکل پولی	
ماده ۱۰- اصلاح چهارچوب و اعمال سیاستگذاری پولی	سیاست های پولی	
ماده ۱۱- سیاست های ارزی	سیاست های ارزی	
ماده ۱۲- اهداف کمی سنجه های عملکردی اصلاح ساختار بودجه کلیات بودجه	اهداف کمی	فصل ۳- اصلاح ساختار بودجه
ماده ۱۳- نظم بخشی و انسجام بودجه	اصلاح ساختار بودجه	
ماده ۱۴- درآمد نفت و گاز	درآمد نفت و گاز	
ماده ۱۵- مولدسازی ذخایر نفت و گاز کشور، سرعت بخشی به توسعه میادین نفت و گاز و اصلاح رابطه مالی دولت با شرکت ملی نفت ایران	مولدسازی	
ماده ۱۶- مدیریت دارایی ها و ارتقای شفافیت دارایی دستگاه های اجرایی	سایر درآمدها	
ماده ۱۷- افزایش درآمدهای دولت	اعتبارات هزینه ای	
ماده ۱۸- کاهش هزینه های جاری، ارتقای بهره منابع و ارتقای شفافیت در هزینه کرد دستگاه های اجرایی	اعتبارات هزینه ای	فصل ۳- اصلاح ساختار بودجه
ماده ۱۹- ساماندهی طرح های عمرانی، کاهش زمان اجرای آنها و ارتقای بهره منابع اختصاص یافته به این بخش	طرح های تملک	
ماده ۲۰- طرح های جدید، نیمه تمام و آماده بهره برداری و در حال بهره برداری تملک دارایی های سرمایه ای و طرح های سرمایه ای قابل مشارکت با بخش خصوصی و تعاونی	دارایی های سرمایه ای	
ماده ۲۱- سند نظام فنی- اجرایی یکپارچه کشور		

ماده ۲۲- رعایت استانداردهای زیست‌محیطی		
ماده ۲۳- هزینه خدمات مدیریت طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای		
ماده ۲۴- نظم‌بخشی به تعهدات و تأدیه بدهی‌های دولت	تعهدات و بدهی‌ها	
ماده ۲۵- ساماندهی و افزایش کارایی و اثربخشی شرکت‌های دولتی و تسریع در واگذاری شرکت‌های قابل‌واگذاری	شرکت‌های دولتی	
ماده ۲۶- اهداف کمی سنجه‌های عملکردی اصلاح نظام مالیاتی	اصلاح نظام مالیاتی	فصل ۴- اصلاح نظام مالیاتی
ماده ۲۷- به منظور افزایش سهم مالیات در بودجه عمومی کشور		
ماده ۲۸- حذف گردید.		فصل ۵- اصلاح صندوق‌های بازنشستگی
ماده ۲۹- کاهش ناترازی مالی سازمان‌ها و صندوق‌های بازنشستگی و جلوگیری از ناپایداری مالی و همچنین کاهش وابستگی آنها به بودجه عمومی و ارتقای کیفیت و اصلاح ساختار بیمه‌های اجتماعی		
ماده ۳۰- اهداف کمی سنجه‌های عملکردی نظام تأمین اجتماعی، سیاست‌های حمایتی و توزیع عادلانه درآمد		فصل ۶- تأمین اجتماعی، سیاست‌های حمایتی و توزیع عادلانه درآمد
ماده ۳۱- توسعه عدالت اقتصادی و بهبود توزیع درآمد		
ماده ۳۲- امنیت غذایی و ارتقای تولید محصولات کشاورزی		فصل ۷- امنیت غذایی و ارتقای تولید محصولات کشاورزی
ماده ۳۳- افزایش ضریب خودکفایی و بهره‌برداری بهینه و یکپارچه از منابع و عوامل تولید، به‌ویژه منابع آب و خاک و نیز بهبود معیشت کشاورزان، روستاییان و عشایر		
ماده ۳۴- افزایش سطح سلامت و ایمنی مواد غذایی و جلوگیری از تعارض منافع		
ماده ۳۵- حذف گردید.		
ماده ۳۶- حفظ، احیا و توسعه جنگل در چهارچوب طرح مدیریت پایدار جنگل و جنگل‌داری نوین		
ماده ۳۷- نظام مدیریت یکپارچه منابع آب بر مبنای سال آبی ۱۴۰۱		
ماده ۳۸- بهبود نظام تصمیم‌گیری، استقرار حکمرانی مطلوب منابع آب کشور، ایجاد وحدت رویه در انجام امور مربوط به اجرای سیاست‌ها و مدیریت به‌هم‌پیوسته منابع و مصارف آب در سطح ملی و حوضه‌های آبریز با اولویت مهار آب‌های مرزی و حوضه‌ها و زیر حوضه‌های دربرگیرنده مناطق چهارگانه تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط‌زیست و تالاب‌ها	نظام مدیریتی آب	فصل ۸- نظام مدیریت یکپارچه منابع آب
ماده ۳۹- به منظور اصلاح الگوی مصرف بهینه آب و ارتقای بهره‌وری	مدیریت مصرف و بهره آب	
ماده ۴۰- حفظ منابع آبی، تعادل بخشی و مهار افت سطح آب‌های زیرزمینی و جلوگیری از اضافه برداشت از منابع آبی کشور	منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی	
ماده ۴۱- ممنوعیت رهاسازی آب آلوده و آلوده نمودن منابع آب سطحی و زیرزمینی	بازچرخانی پساب	
ماده ۴۲- اهداف کمی سنجه‌های عملکردی انرژی (نفت و گاز)		فصل ۹- انرژی
ماده ۴۳- بهبود نظام تصمیم‌گیری و ارتقای بهره‌وری	نظام راهبری انرژی	

بودجه ۱۴۰۳ از لایحه قانون بخش اول: ماده واحده و تبصره ها

ماده ۴۴- تولید حداکثری و در راستای توسعه (سیاست) دیپلماسی انرژی و حضور در بازارهای بین المللی و مقاومت سازی اقتصاد ماده ۴۵- افزایش ارزش افزوده محصولات در زنجیره پایین دستی پتروپالایشگاهی و نیز افزایش کیفیت فرآورده های نفتی و تطابق آن با استانداردها و الزامات قانونی داخلی و بین المللی	تولید و (سیاست) دیپلماسی انرژی	
ماده ۴۶- مدیریت و کاهش شدت انرژی	مصرف انرژی	
ماده ۴۷- اهداف کمی سنجه های عملکردی صنعت، معدن و رشد تولید ماده ۴۸- تحقق سیاست های کلی از جمله رشد اقتصادی، اجرای طرح های عظیم اقتصادی ملی، پیشران، روزآمد و مبتنی بر آینده نگری و تکمیل زنجیره ارزش و جهش اقتصادی		فصل ۱۰- طرح های صنعت، معدن و رشد تولید
ماده ۴۹- اهداف کمی سنجه های عملکردی توسعه مسکن		فصل ۱۱- توسعه مسکن
ماده ۵۰- زمینه سازی و تسهیل دسترسی به مسکن مناسب، به ویژه برای افراد واجد شرایط و در راستای ارتقای کمی و کیفی سکونت	مسکن حمایتی	
ماده ۵۱- توسعه، عمران و آبادانی روستاهای کشور و در راستای شناسایی و بهره برداری از ظرفیت های موجود در نواحی روستایی، بهبود وضعیت، ارتقای منزلت اجتماعی، سطح درآمد و کیفیت زندگی روستایی و جایگاه روستاها، اشتغال و تولید، احداث مسکن روستایی برای محرومین خصوصاً جوانان و زوج های جوان ساکن در روستا، ایجاد معیشت پایدار و ماندگاری جمعیت، زمینه سازی برای مهاجرت معکوس به روستاها، توسعه دسترسی به خدمات و بستر سازی جهت شکوفایی و پیشرفت عدالت محور و متوازن روستاها	مسکن روستایی	
ماده ۵۲- تشویق مالکان به مشارکت در نوسازی بافت های فرسوده	مسکن بافت فرسوده و ناکارآمد شهری	
ماده ۵۳- تسهیل ساخت مسکن توسط مردم	سایر روش های ساخت	
ماده ۵۴- تأمین بخشی از منابع مالی مورد نیاز در آماده سازی، تأمین خدمات زیربنایی و روبنایی و احداث مسکن حمایتی در نهضت ملی مسکن و مسکن موضوع قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت	تأمین منابع مالی	
ماده ۵۵- بهبود کیفیت و کاهش هزینه های ساخت و ساز مسکن	ارتقای بهره وری	
ماده ۵۶- اهداف کمی سنجه های عملکردی گذر (ترانزیت) و اقتصاد دریا محور		فصل ۱۲- گذر (ترانزیت) و اقتصاد دریا محور
ماده ۵۷- نظم بخشی و ایجاد انسجام در مدیریت گذر (ترانزیت) و آماد و پشتیبانی (لجستیک) بین الملل	مدیریت گذر (ترانزیت)	
ماده ۵۸- افزایش رقابت پذیری گذر (ترانزیت) از مسیر ایران نسبت به مسیرهای رقیب	مشوق ها و حمایت ها	
ماده ۵۹- حذف گردید.	زیرساخت	
ماده ۶۰- هدایت جمعیت و فعالیت های آبر و صادرات را به قلمروهای مستعد کشور در چهارچوب اسناد آمایش سرزمین و اسناد مدیریت یکپارچه سواحل	اقتصاد دریامحور	
ماده ۶۱- فعال سازی حداکثری ظرفیت های متنوع		

ماده ۶۲- افزایش سهم کشور از بازار ارائه سوخت و خدمات جانبی به کشتی‌ها (بنکرینگ) در منطقه خلیج فارس و دریای عمان		
ماده ۶۳- افزایش صید محصولات شیلاتی کشور و ارتقای نقش و جایگاه پروتئین دریایی در سبد غذایی خانوارها		
ماده ۶۴- اهداف کمی سنج‌های عملکردی رقومی (دیجیتال)		فصل ۱۳- توسعه شبکه ملی اطلاعات و اقتصاد رقومی (دیجیتال)
ماده ۶۵- افزایش دسترسی به شبکه ملی اطلاعات	شبکه ملی اطلاعات	
ماده ۶۶- افزایش سهم اقتصاد رقومی (دیجیتال) از تولید ناخالص ملی	اقتصاد رقومی (دیجیتال)	
ماده ۶۷- شتاب دهی رشد صنعت فضایی کشور و توسعه کاربرد خدمات فضا پایه و داده‌های فضایی در بخش‌های اقتصادی (نهادهای دولتی، مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و بخش خصوصی)		
ماده ۶۸- اهداف کمی سنج‌های عملکردی ارتقای نظام سلامت و ارتقای کیفیت خدمات		
ماده ۶۹- ارتقای کیفیت خدمات، کاهش هزینه‌ها و افزایش رضایتمندی بیماران		
ماده ۷۰- ارتقای بهره و دسترسی عادلانه به خدمات سلامت و ایجاد فضای رقابتی بین واحدهای مختلف ارائه‌دهنده خدمت با هدف جلب رضایت خدمت‌گیرندگان	راهبری نظام سلامت	
ماده ۷۱- اطمینان از تأمین پایدار ذخایر راهبردی با کیفیت دارو، پیش‌بینی و پیشگیری از کمبود دارو و کاهش سهم واردات فوریتی از تأمین نیاز کشور	دارو و تجهیزات پزشکی	فصل ۱۴- ارتقای نظام سلامت
ماده ۷۲- تبدیل جمهوری اسلامی ایران به قطب تأمین سلامت منطقه جنوب غرب آسیا		
ماده ۷۳- تأمین منابع مالی پایدار برای بخش سلامت، توسعه کمی و کیفی بیمه‌های سلامت و مدیریت منابع سلامت از طریق نظام بیمه با محوریت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	بیمه سلامت	
ماده ۷۴- اهداف کمی سنج‌های عملکردی ارتقای فرهنگ عمومی و رسانه		
ماده ۷۵- اعتلای فرهنگ عمومی در جهت تحکیم سبک زندگی اسلامی ایرانی، ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، تقویت هم‌بستگی و اعتماد به نفس ملی، ارتقای هویت ملی و روحیه مقاومت، کار و تلاش در جامعه		فصل ۱۵- ارتقای فرهنگ عمومی و رسانه
ماده ۷۶- مواجهه مؤثر با جنگ ترکیبی دشمنان انقلاب اسلامی با تأکید بر مواجهه مؤثر رسانه‌ای، ارتقای هویت ملی، تقویت فرهنگ دینی، رونق اقتصاد فرهنگ، تحکیم سبک زندگی اسلامی- ایرانی و تقویت پایگاه‌های عبادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی دولت و دستگاه‌های ذی‌ربط		
ماده ۷۷- مرجعیت رسانه‌ای سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران و تقویت کارایی و اثربخشی رسانه ملی برای گسترش و تعمیق فرهنگ اسلامی- ایرانی و مواجهه مؤثر با جنگ روانی و تهاجم فرهنگی و سیاسی دشمنان و ایجاد تحول در محتوا، رویکرد و سازوکار		
ماده ۷۸- توسعه ورزش‌های همگانی و قهرمانی		
ماده ۷۹- اهداف کمی سنج‌های عملکردی زن، خانواده و جمعیت		
ماده ۸۰- تحکیم نهاد خانواده، شناخت تحولات حوزه زنان و خانواده، افزایش کارایی در اقدامات و سیاست‌های مرتبط، اصلاح قوانین و مقررات و بهبود نظام حکمرانی در راستای ارتقای خانواده		فصل ۱۶- زن، خانواده و جمعیت

<p>مداری و تقویت رویکرد الگوی ایرانی- اسلامی زن (الگوی سوم)، توانمندسازی و حمایت از زنان سرپرست خانوار و بدسرپرست، سازوکارهای اجرایی برنامه اشتغال بانوان با رعایت نقش زن در خانواده با تعیین وظایف و کارکردهای هر یک از دستگاههای اجرایی</p> <p>ماده ۸۱- حمایت از خانواده و ارتقای کارآمدی ساختار سازمانی در حوزههای خانواده، زنان و جوانان و حمایت همهجانبه از فرزندآوری و رفع موانع و ایجاد مشوقهای مؤثر و اصلاح فرهنگی</p>		
<p>ماده ۸۲- اهداف کمی سنجههای عملکردی میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی</p> <p>ماده ۸۳- توسعه گردشگری داخلی و افزایش جذب گردشگران خارجی، حفظ میراث فرهنگی کشور و همچنین توسعه و ترویج صنایع دستی</p>		<p>فصل ۱۷- میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی</p>
<p>ماده ۸۴- اهداف کمی سنجههای عملکردی سیاست داخلی و ارتقای سلامت اجتماعی</p> <p>ماده ۸۵- ارتقای سلامت اجتماعی و پیشگیری، پایش و کاهش مسائل و آسیبهای اجتماعی</p> <p>ماده ۸۶- ساماندهی مهاجرین و اتباع بیگانه</p>		<p>فصل ۱۸- سیاست داخلی و ارتقای سلامت اجتماعی</p>
<p>ماده ۸۷- اهداف کمی سنجههای عملکردی ارتقای نظام آموزشی</p>		
<p>ماده ۸۸- ارتقای کیفیت نیروی انسانی آموزش و پرورش به عنوان محور تحول در نظام تعلیم و تربیت کشور</p>	<p>سرمایه انسانی</p>	
<p>ماده ۸۹- برخورداری نوآموزان (کودکان زیر هفت سال) و دانش آموزان از فرصتهای تعلیم و تربیت با کیفیت و تأمین و بسط عدالت تربیتی</p>	<p>کیفیت و عدالت تربیتی</p>	<p>فصل ۱۹- ارتقای نظام آموزشی</p>
<p>ماده ۹۰- جذب بازماندگان از تحصیل با اولویت دوره ابتدایی وزارت آموزش و پرورش</p>	<p>بازماندگان از تحصیل</p>	
<p>ماده ۹۱- ارتقای بهره و بهبود نظامات مدیریتی</p>	<p>نظام مدیریتی</p>	
<p>ماده ۹۲- ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش و تأکید بر همکاری همه ارکان و فعالان</p>	<p>آموزش و پرورش به مثابه امر ملی</p>	
<p>ماده ۹۳- اهداف کمی سنجههای عملکردی ارتقای نظام علمی، فناوری و پژوهشی</p>		
<p>ماده ۹۴- جهت دهی فعالیتهای پژوهشی و فناورانه به سمت رفع نیازهای واقعی کشور و ارتقای بهره و افزایش اثربخشی تحقیقات و پژوهش</p>	<p>تحقیقات و پژوهش</p>	
<p>ماده ۹۵- وحدت رویه و تقویت هماهنگی و همگرایی در روند توسعه آموزش عالی، پژوهش و فناوری</p> <p>ماده ۹۶- تحقق اهداف آمایش آموزش عالی، تنظیم ارتباط تحصیل و اشتغال، ارتقای پاسخگویی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهش و فناوری به نیازهای بازار کار و تقاضای اجتماعی، افزایش جذابیت تحصیل در رشتههای دارای اولویت کشور حذف رشتههای غیر ضرور و تأمین مالی تحصیلات عالی منوط به پایش (کنترل) کیفی و کمی خدمات آموزشی</p> <p>ماده ۹۷- تحقق دانشگاه تمدن ساز و حکمت بنیان و زمینه سازی انجام پژوهشهای مأموریت گرا و مسئله محور و پاسخگویی به نیازها و مسائل کشور، تحقق مرجعیت علمی و سرآمدی جهانی در عرصه علوم و فناوری و ارتقای شتاب علمی</p> <p>ماده ۹۸- فعال کردن قابلیت های سرزمینی و موقعیت راهبردی جمهوری اسلامی ایران و تعامل مؤثر با محیط بین المللی و منطقه ای</p>	<p>آموزش</p>	<p>فصل ۲۰- ارتقای نظام علمی، فناوری و پژوهشی</p>

ماده ۹۹- ارتقای بهره و اثربخشی منابع آموزش عالی، پژوهش و فناوری، افزایش شتاب پیشرفت علمی، فناوری و نوآوری	منابع مالی	
ماده ۱۰۰- کنشگری فعال در سیاست (دیپلماسی) رسمی و عمومی		فصل ۲۱- سیاست خارجی (دیپلماسی سیاسی)
ماده ۱۰۱- تقویت رویکرد اقتصادمحور در سیاست خارجی و روابط منطقه‌ای و جهانی و تقویت پیوندهای اقتصادی با اولویت همسایگان	سیاست (دیپلماسی) اقتصادی	
ماده ۱۰۲- افزایش توان بازدارندگی، پیش کنشگری و دفاعی کشور در تراز قدرت منطقه‌ای و تأمین منافع و امنیت ملی، هم‌افزایی بین قابلیت‌ها و ظرفیت‌های صنایع دفاعی با سایر حوزه‌های صنعتی و استفاده حداکثری از سرریز فناوری‌های بخش دفاع به بنگاه‌های اقتصادی و فناوری کشور و بهره‌گیری از ظرفیت‌های ملی در نظام نوآوری و زنجیره تأمین دفاعی و دومنظوره‌سازی آنها		فصل ۲۲- دفاعی و امنیتی
ماده ۱۰۳- تقویت زیرساخت‌ها و بهینه‌سازی سازوکارهای عمومی و دستگاهی برای مصون‌سازی و ارتقای تاب‌آوری و کاهش آسیب‌پذیری زیرساخت‌ها و سرمایه‌های ملی، صیانت و حفاظت از منافع ملی و مردم در قبال تهدیدات متصور اعم از رایانیک (سایبری)، زیستی، شیمیایی و پرتوی، الکترومغناطیس و نظامی با اولویت پدافند غیرعامل		
ماده ۱۰۴- اهداف کمی سنجه‌های عملکردی اصلاح نظام اداری		
ماده ۱۰۵- ارتقای بهره‌وری نظام اداری کاهش هزینه‌های جاری و چابک‌سازی، هوشمندسازی، منطقی‌سازی و متناسب‌سازی اندازه دولت، مبتنی بر نقش دولت در سیاستگذاری و تنظیم‌گری و کاهش تصدی‌گری	ساختار دولت	
ماده ۱۰۶- ارتقای بهره‌وری سرمایه انسانی، افزایش انگیزه کارکنان دولت برای ارائه خدمات کیفی، ساماندهی جذب، به‌کارگیری و همچنین توسعه کیفی کارکنان وزارتخانه‌ها، شرکت‌های دولتی و مؤسسات دولتی	سرمایه انسانی دولت	فصل ۲۳- اصلاح نظام اداری
ماده ۱۰۷- هوشمندسازی و تحقق دولت الکترونیک، دستگاه‌های اجرایی		
ماده ۱۰۸- توسعه هوشمندسازی	هوشمندسازی و دولت الکترونیک	
ماده ۱۰۹- ابلاغ‌های مراجع غیرقضایی در سامانه ابلاغ الکترونیک قضایی (ثنا) و به طرق سابق ارزیابی عملکرد و ارتقای رقابت‌پذیری		
ماده ۱۱۰- ارتقای نظام مدیریت عملکرد		
ماده ۱۱۱- استقرار کامل نظام بهره‌وری به صورت شفاف	نظام بهره‌وری	
ماده ۱۱۲- اهداف کمی سنجه‌های عملکردی تحول قضایی و حقوقی		
ماده ۱۱۳- تسهیل رسیدگی به پرونده‌های قضایی و رفع اختلافات مردم		
ماده ۱۱۴- صیانت از حقوق مردم در اجرای ثبت و تسهیل دسترسی مردم به خدمات ثبتی		
ماده ۱۱۵- کاهش اطلاع دادرسی و ارتقای خدمات پزشکی قانونی		
ماده ۱۱۶- بهبود بخشیدن به وضعیت زندان‌ها و بازداشتگاه‌ها		
ماده ۱۱۷- ساماندهی امور حقوقی دستگاه‌های اجرایی		
ماده ۱۱۸- ساختار راهبری برنامه پنج‌ساله هفتم		فصل ۲۴- تحول قضایی و حقوقی

بوجه ۱۴۰۳ از لایحه تاقانون نخب اول: ماده واحده و تبصره

ماده الحاقی ۱- تثبیت کانون‌های تولید گرد و غبار، برنامه‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت پیشگیری، سازگاری و مقابله با پدیده گرد و غبار در کشور
ماده الحاقی ۲- اختصاص بیست و هفت صدم درصد (۲۷/۰٪) از کل نه درصد (۹٪) مالیات بر ارزش افزوده در طول اجرای برنامه برای ساماندهی امور جوانان، ترویج و تعمیم فعالیت بدنی و همگانی شدن ورزش
ماده الحاقی ۳- حذف چک‌های کاغذی از نظام بانکی
ماده الحاقی ۴- انتقال دفاتر و مراکز اداری کلیه شرکت‌های دولتی که مرکز عملیات آنها خارج از تهران است را در صورتی که در تهران مستقر هستند، به شهرستان محل کارخانه توسط دولت
ماده الحاقی ۵- ارتقای بهره‌وری و اثربخشی پژوهش‌ها و تحقق مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و پژوهشی کشور، ترویج نهضت مشارکت و نقش‌آفرینی حلقه‌های میانی، مردمی و نخبگانی، دستگاه‌های اجرایی و حاکمیتی در حل مسائل پیشرفت کشور
ماده الحاقی ۶- قلمداد شدن هزینه کرد اشخاص حقوقی در مورد تولید محتوای فرهنگی و آموزشی با موضوع حمایت از خانواده و جوانی جمعیت به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی
ماده الحاقی ۷- تدوین برنامه نوسازی و بازسازی صنایع دارو، فرآورده‌های سلامت، تجهیزات و ملزومات پزشکی و ایمن‌سازی (واکسن)
ماده الحاقی ۸- ارتقای جایگاه علمی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران و تبدیل شدن به مرجعیت علمی و فناوری منطقه
ماده الحاقی ۹- برای استفاده از ظرفیت‌های مردمی و توسعه روش‌های مشارکتی و غیرقضایی در حل و فصل دعاوی بدون تحمیل هرگونه بار مالی از محل منابع عمومی و اختصاصی در اختیار خود و نیز بدون توسعه تشکیلات
ماده الحاقی ۱۰- تسریع در رسیدگی به تصادفات رانندگی منتهی به صدمات بدنی غیر عمدی
ماده الحاقی ۱۱- انجام اقدامات حقوقی در رسیدگی به جرائم علیه حقوق بشر از جمله نسل‌کشی، جنایت علیه بشریت، ارباب‌گری (تروریسم)، جرائم جنگی و تجاوز در سایر کشورها به‌ویژه دولت‌های غربی
ماده الحاقی ۱۲- ارجاع به داوری در مورد اموال غیرمنقول دولتی و عمومی و اجرای آرای صادر شده از مراجع داوری راجع به کلیه اموال غیرمنقول
ماده الحاقی ۱۳- استرداد اموال ناشی از فساد که از کشور خارج شده است
ماده الحاقی ۱۴- اختصاص ماهانه حداقل شصت درصد (۶۰٪) از عواید حاصل از صادرات و فروش داخلی کلیه محصولات فرعی گازی از جمله اتان، پروپان، بوتان، پنتان و گوگرد و مایعات گازی صرفاً به حساب «سرمایه‌گذاری نفت و گاز کشور»
ماده الحاقی ۱۵- کاهش یارانه نفت گاز (گازوئیل) در معادن عمده کشور و طرح (پروژه)‌های بالادستی نفت و گاز کشور
ماده الحاقی ۱۶- پیشگیری از جرائم و ارتقای سلامت معاملات وسایل نقلیه موتوری
ماده الحاقی ۱۷- عدالت در پرداخت‌ها و هماهنگی میان گروه‌های شغلی
ماده الحاقی ۱۸- حفاظت بهینه از بیت‌المال و حقوق و اموال دولت
ماده الحاقی ۱۹- ترویج فرهنگ مهدویت و انتظار
ماده الحاقی ۲۰- توسعه همکاری بین شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور
ماده الحاقی ۲۱- عضویت ناظر رئیس یا عضو منتخب شورای عالی استان‌ها در ترکیب شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، شورای اجتماعی کشور، شورای عالی میراث فرهنگی و گردشگری و صنایع دستی، شورای عالی محیط‌زیست و شورای عالی هماهنگی حمل‌ونقل و ایمنی کشور
ماده الحاقی ۲۲- احصای آن دسته از خدمات عمومی و امور محلی غیرحاکمیتی و تصدی‌های قابل واگذاری دولتی به مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی
ماده الحاقی ۲۳- تدوین برنامه توسعه مشاغل خرد روستایی
ماده الحاقی ۲۴- رفع موانع و تسهیل‌گری در امور فرزندآوری و فرزندپروری مادران
ماده الحاقی ۲۵- توسعه، تعمیم و ترویج فرهنگ زیارت و اتخاذ تصمیمات هماهنگ در امور فرهنگی، اجتماعی، زیربنایی و زیرساخت‌های مربوط به امور زائران (داخلی و خارجی)

ماده الحاقی ۲۶- تحکیم نهاد خانواده و ایجاد زمینه‌های مساعد برای احیای حقوق مادی و معنوی زنان
ماده الحاقی ۲۷- معرفی اعضای حقیقی دارای پروانه صلاحیت حرفه‌ای و فاقد هرگونه بیمه توسط سازمان نظام مهندسی ساختمان استان‌ها به سازمان تأمین اجتماعی
ماده الحاقی ۲۸- نظام جامع مدیریت منابع انسانی شهرداری‌ها
ماده الحاقی ۲۹- احکام حمایتی و امتیازات قانون جهش تولید مسکن
ماده الحاقی ۳۰- متناسب‌سازی پرداختی مستمری بازنشستگی صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر با حداقل کف پرداختی به بازنشستگان صندوق تأمین اجتماعی
ماده الحاقی ۳۱- برقراری مستمری بازنشستگان
ماده الحاقی ۳۲- مشاغل سخت و زیان‌آور
ماده الحاقی ۳۳- اختصاص دو دهم واحد درصد از محل مالیات بر ارزش افزوده موجود به آموزش و پرورش (سازمان توسعه و نو سازی و تجهیز مدارس کشور) و دانشگاه‌های فرهنگیان، شهید رجایی و فنی و حرفه‌ای جهت تخریب، بازسازی، مقاوم‌سازی و تجهیزات آموزشی مدارس دولتی